

Revoluția după cinci ani

pag
8-10

Dorin Tudoran
Liviu Antonesei
Gabriel Andreescu
Andrei Cornea
Daniel Vighi

Nr. 51 (254), 21-27 decembrie 1994

Foto Iulian Puiu

Cezar Baltag
„Crăciunul.
Colindele“ pag 11

Dan C. Mihăilescu
despre ultima carte a lui
Gabriel Liiceanu

pag 15

Fotografia alăturată reprezintă un exponat de la Muzeul Țăranului Român: Pomul cu cruci. Obiceiul, care se întâlnește în Oltenia de Nord, vizează restabilirea echilibrului în cazul persoanelor care au murit sub blestem sau fără luminare. Crucile se fac la parastasul de șase săptămâni, se trec peste o apă (purificare) și se pun într-un pom de pe marginea drumului, din curțile oamenilor sau de la intrarea în cimitire (pomul semnificând viața veșnică). Acest obicei are în vedere un dublu scop: protecția mortului în viața de dincolo, pe de-o parte, și, pe de altă parte, a celor vii față de cel care altfel ar putea deveni strigoi. Mesterii cruceri (ca și în cazul pictorilor iconari) trebuie să fie niște oameni curați sufletește și trupește; în caz contrar, creația lor nu ar dăinui în timp și crucile ar putrezi.

Cinci ani de la Revoluția din decembrie înseamnă mai cu seamă cinci ani de libertate a exprimării. O exprimare neînhibată nici de Codul Penal, dar care eșuează uneori în fața propriilor modele. Un mimetism arogant își face loc pe scena vieții publice sub numele – de altminteri, cu totul onorabil – de profesionalism. Dar profesionalismul e de prea multe ori un inventar de ticuri prost reproduse în locul unei bune stăpîniri a limbajului. Politicianul apăsător de propriul prestigiu repetă, ridicol, fraze auzite la diplomați occidentali, ziaristul de radio sau televiziune imită lamentabil tonul ziaristului BBC, activistul pentru drepturile omului își ia mina intransigenței, preluând greșelile apărute din informarea grăbită și lacunară a călătorului occidental. Libertatea de exprimare se restringe de la sine sub presiunea intimidantă a modelelor prestigioase. Dar a apărut o constrângere mai subtilă, care ține de presiunea unui context viciat.

Despre discursul național-comunist s-a scris mult. E un discurs productiv, întrucât își trage energia din spaimă și din frustrările colective. E un fel de a te abandona instinctelor de grup, pe de o parte, și de a le manipula în folosul propriu, pe de altă parte. Nu s-a spus însă nimic despre extrema cealaltă, despre agresivitatea unor democrați hipercorecți: o grijă pentru puritatea preceptelor democratice, pe care aș numi-o formalism democratic.

E notabilă spaima cu care democrații noștri vorbesc despre minorități. O grijă eufemistică, pentru a lua un exemplu, cenzurează cuvintele țigani sau unguri, presupunând că ele ar fi jignitoare. Pudoare care devine frison de spaimă atunci când relatarea unor fapte ar face să se

HORAȚIU PEPINE Cinci ani de liberă exprimare

creadă că autorul ia partea majorității. Evident, într-un conflict, instinctul democratic îndreaptă simpatia către minorități, considerate victime virtuale ale majorității, care doar ea deține forța represivă, dar în acest tip de discurs violența majoritară devine o axiomă, nesupusă nici unui examen critic. Propria gândire e înlocuită de grija pentru acuratețea discursului „democratic”, care ar pretinde, dincolo de împrejurări, o *con-damnare de plano* a acțiunilor asumate de majoritate. E ușor de observat că acest tip de discurs, pe care nu îl putem atribui unei anumite persoane, dar care se manifestă când și când în vorbirea unuia sau altuia, trezește antipatie în ochii unui public care, spontan, se gîndește pe sine ca o majoritate. Problema pe care o ridică ceea ce am numit formalismul democratic este dacă mai putem vorbi de constituirea unei majorități legitime, întrucât exponenții acestui tip de discurs, chiar fără voia lor, au putut crea impresia că vorbesc despre o intratabilă culpă majoritară. Democratul hipercorect nu-și poate explica antipatia pe care o trezește și își face un titlu de glorie din a fi cit mai mult contestat. El își întemeiază adevărul afirmațiilor mai puțin pe propria reflexie cit pe imitația unor modele rău asimilate și își probează calitatea aserțiunilor prin dimensiunea contestației majoritare. El crede a avea o importantă misiune pedagogică, iar punctul său vulnerabil stă tocmai în faptul că, în secret, aspiră să devină majoritar. În multe situații, fie că a fost vorba de majorități politice, etnice sau religioase, viața publică a fost agitată de confruntarea celor două extreme: trufia vulgară a majoritarului și hipercorectitudinea democratului, fascinat de aplicarea geometrică a normelor proaspăt deprinse. Îți repugnă atitudinea primului, dar îți vine greu totodată să dai dreptate celui de-al doilea. În acest context, cel care vorbește nu se mai simte liber. O presiune discretă apasă asupra cuvintelor, născînd un nou tip de precauție: aceea de a nu fi confundat, de a nu fi asimilat uneia dintre cele două extreme.

Stimată doamnă redactor-șef
 În urma publicării în revista „22” a cronicii „Mostra” a d-lui Erwin Kessler pe marginea expoziției „Tema”, organizată de Paul Gherasim, Ion Nicodim și Ionică Grigorescu, la Muzeul de Artă, în virtutea dreptului la replică, vă solicit acceptarea răspunsului meu către dl. Erwin Kessler, inserindu-l în coloanele revistei „22”.

Tonul textului e, în parte, scris în spiritul textelor cronicilor domniei sale și l-am întocmit în convingerea că ar fi singura formă înțeleasă de domnia sa, citindu-i textele ce cu regularitate le publică în revista „22”.

Domnule Erwin Kessler,

Tu! cum vă place dvs. să vă exprimați, ce spirit jurnalist tip „Catavencu” încercați să introduceți în paginile revistei mult prea serioase, „22”? Începând cu rubrica, atît de inspirat și simțitor găsită, „ceArtă”, spirit subugăat, artăgos și de înaltă ținută critică, rivalizînd cu „găselnițele” din „Catavencu”, ce cu siguranță v-au marcat – „Curca pe valuri” sau „Nutzi, spaîma Constituției”. Pornită din programul ce vi l-ați fixat, de ceartă, și citindu-vă nemulțumirile ce vi le creează expozițiile ce le comentați, „Prea mult Bernea”, „Lozul cel mare”, „Alandalarta”, „Mostra”, ca să fiți în ton cu programul, criticile semnate de Erwin Kessler sau Titică Inimă Rea ar fi totuna.

Orice comentariu ce-l veți întreprinde de aici încolo va fi supus ideii de gilceavă a filosofului cu lumea, nepermițîndu-vă cu nici o iotă abaterea către o stare de entuziasm sau pozitivă reflecție, conștient fiind de faptul că faceți parte din categoria celor a căror atitudine Andrei Pleșu o caracteriza ca „Teribilismul spiritelor «luminate» care cred că pot seculariza Absolutul”.

Spiritul dvs. iconoclast îl pot apropia de „Nu”-ul ionescian, și el face sau poate va face bine, mai ales într-o lume unde critica de artă a fost, și este încă, din belșug udată cu apă de roze.

„Nu”-ul iconoclast, ca și „Schimbarea la față a României” a lui Cioran, juvenile atitudini, se inserau și fisurau o gândire a timpului, în care „tabuurile” începeau să se constituie, alcătuiind scheletul sclerozei unei societăți, dar, recitîndu-i, fiți atent ca ei încercau și să propună ceva, chiar dacă propunerile lor erau inspirate și marcate, în cazul lui Cioran mai ales, de un context cu care puținii sint cei ce ar fi de acord azi.

Azi, „Nu”-ul, ca și „Da”-ul de ieri, e un fenomen de modă, practicat mai ales de înș ce nu l-au îndrăznit altădată și ține poate mai mult de fenomenul politic decît de actul de cultură.

Dar cînd ați putea fi mai iconoclast decît acum, la această vîrstă, proprie răzvrătirii? Și socot că vocea dvs. va fi bine venită cînd ea va fi ajutată de mîntea ce va aduce argumentele, altele decît cele ce le folosiți în mare parte în cazul expoziției „Tema”, ce ne-am încumetat noi s-o organizăm la Muzeul de Artă.

Am făcut-o exasperați poate de prea multă așteptare, că dvs. sau colegii dvs. nu o făceau. În așteptarea condițiilor materiale optime, se poate face și în condiții aspre, adecvindu-ne lor, ceva mai bun sau mai puțin bun – „chiar prost sau foarte prost”, cum subliniați dvs.

După războiul din Liban, abia încheiat, Muzeul de Arheologie din Beirut, în parte în ruină, și-a deschis porțile pentru un public ce avea nevoie de un tratament al uitării tragediei prin care trecuse sau de cunoaștere a istoriei și civilizației locului. Peter Brook pune în scenă, la Paris, într-o sală arsă, în parte dezafectată, cu mijloace puține și remar-

cați faptul că Andrei Serban ne purta după el prin umbrele culoare ale scenei Teatrului Național, fîră fast și decor, pentru a ne cutremura de „Tragedia Antică” și de cea de azi.

Încercați să construiți ceva, chiar invitînd publicul să frecventeze pînă și proastele expoziții, beneficia fiindu-i instrucția comparativă.

De unde aveți informația că expoziția a fost „îndelung concepută”, dvs. știind ce înseamnă conceperea unei expoziții (uneori ani de zile, timp ce generos vi-l acordăm dvs. spre organizarea ampleror structuri și articulări expoziționale – meseria noastră nu ni le-ar permite –, dar, pentru Dumnezeu, faceți-le!)?

„Argumente de tipul „românism disimulat francofil” – ce ar fi grav în a sublinia acest fapt? Să încercăm să depășim acest complex, popoare și culturi mai cunoscute și mai mari ca al nostru o fac pînă a ne asimila valorile noastre cu ale lor. Și apoi nu ați simțit în această „demonstrație”, cum subliniați dvs., un spirit iconoclast atît de apropiat spiritului dvs.? Cei ce știu să vadă, vor vedea și cu ochii închiși operele ce le sînt dragi, vocația unui muzeu e nu de a expune numai lucrări frumoase, ci de a crea în conexiunea lor un flux de idei, de a-i pune în valoare sau a-i face egali pe cei ce nu sînt încă intrat în conștiința artistică. Artiștii români au nevoie să fie sprijiniți în a fi arătați lumii.

Că sintem continuatorii „Cîntării României”, văzînd cit ne apreciați ca artiști, de ce am fi făcut-o de-abia acum? Și dacă într-adevăr ne-ați cunoaște, spiritul dvs. de cenzură ar fi omis epitetul, iar „arta românească”, cu respect ținem să vă asigurăm, o iubim, d-le Erwin Kessler, cel puțin tot atît cît e de mare capacitatea dvs. de iubire ce s-ar putea manifesta în sprijinu-i, deși argumentul critic al iubirii ține de o altă categorie de judecată, ca și celălalt argument al dvs. – „fără dragoste pentru obiect”.

În fine, a rezuma expoziția, așa cum indulgent și profesoral ne recomandați, la „un grup de artiști”, cel subliniat în încheierea articolului, ca reprezentativ pentru „arta românească”, vă mărturisim că nu intra în intențiile organizatorilor, poate și din teama de a nu ne acuza dvs., cum ați acuzat o altă expoziție, cea cu „Lozul cel Mare”, că ar fi operat într-un spirit al „conflictului dintre generații”. Cit sinteți de contradictoriu!

Încercați, poate cu umilință, să vedeți ceea ce nu ați văzut sau nu ați vrut să vedeți: operele unor artiști care, cum sublinia cineva, „unii au plecat, alții au murit, unii făcîndu-le și pe una și pe cealaltă”. Noi am încercat să-i reintegram culturii din care dispăruseră, regretînd că nu am putut s-o facem și pentru alții, din lipsă de material demonstrativ, pe Andrei Cădere, Ilie Pavel, Diet Szayler etc., etc., dar i-am urcat pe simeze pe Doru Bucur, Alexandru Tipoița, Vlad Florescu, Teodor Dan sau pe cei ce nu se văd curent expusi în universul nostru, Aurel Cojan, Pavel Codită, Doru Covrig sau Paul Neagu, nemulțumindu-ne pe drept cuvînt colegii ce-i întîlnim mereu și-și aveau locul în expoziție. Să sperăm că alții, și într-un spațiu expozițional și condiții materiale mai generoase în organizarea expozițiilor, o vor face într-un viitor ce-l dorim cu toții cît mai apropiat.

Văzîndu-vă nedumeririle și neînțelegerile față de expoziție, desigur cu multe lipsuri, dar poate nu cele semnalate de dvs., constatînd ușurința cu care aruncați epitețele facile și invective asupra expoziției și expozanților – „harababură”, „Alandalarta”, „Lozul cel Mare”, „Prea mult Bernea”, pe marginea căruia Andrei Pleșu constata lipsa dvs. de simț, asimilînd-o cu „nesimțirea” –, nu aș îndrăzni să reclam decît poate lipsa unui bun-simț egal cu „lipsa de bun-simț”. Timpul, probabil, vi-l va îmbunătăți.

Ion Nicodim

Adevărul literar și artistic, nr. 249

- Crăciun cu Agnita Botorca și Leopoldina Bălanuță
- Colinde și alte cîntări din metrou de la începuturi și pînă prin 2000
- Ideologia putrefacției și putrefacția ideologiei
- Baronatul la români în vremea lui Gh. Bariț
- Mai seamănă și în ultimul număr din acest an: Magda Mihăilescu, Felicia Antip, Andrei Pogorilovschi, Cătălin Țirlea, Teodor Vărgolici, Costin Tuchilă, Ludmila Patlanjoglu, Saviana Stănescu, Viorela Rădu, Constantin Stănescu, Cornel Radu
- Constantinescu și, cu voia dumneavoastră, Cristian Tudor Popescu.

SUNĂ ȘI CÎȘTIGĂ!
 În fiecare dimineață, între orele 8.15 și 8.45, poți cîștiga numeroase premii, oferite de firmele:

Polar Electronics, STM, Bozkir Lighting, Nemira, Teranita, Sabina, Gipo Pescar, Vivo, Champ.

Marele premiu: 1 TV color Polaris 2.000

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A										
B										
C										
D										
E										
F										
G										
H										
I										
J										

Nu trebuie decît să suni la 631.73.89 și să propui una din căsuțele grilei. Premiul ascuns acolo îți aparține.

FM 94,2 MHz

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

Telefon: 637.37.99/637.55.45

București Tel. 637.3790.637.56.45

urează bucuștenilor un Crăciun fericit și un An nou în care „s-auzim numai de bine!”

LA SEDIUL REDACȚIEI PUTEȚI CUMPARA DIN STOC:

Anul 1990, numerele 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 32, 33, 38, 41, 44.

Anii 1991, 1992, 1993.

Exemplarele vechi sînt comercializate la preț actual al revistei.

ABONAMENTE TRIMESTRIALE CU REDUCERE

3.500 lei (22% reducere) cu ridicare de la redacție

4.000 lei (11% reducere) cu expediere prin poștă

Pentru pensionari, cadre didactice, elevi, studenți, foști deținuți politici și veterani de război:

2.500 lei (44% reducere) cu ridicare de la redacție

3.000 lei (33% reducere) cu expediere prin poștă

Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma corespunzătoare, pe adresa:

Revista „22”, cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10, București, iar adeverințele corespunzătoare (talon de pensie, adeverințe școlare etc.) tipului de abonament dorit pe adresa:

Revista „22” Calea Victoriei 120, sector 1, București, cu specificarea pentru Serviciul de Difuzare. Adeverințele sînt valabile un an de zile. Abonamentele se pot achita și la sediul redacției.

Abonamentele cu reducere sînt sponsorizate de Asociația EST-LIBERTES

Un lung protocol încheiat la Reșița cu premierul Văcăroiu a pus capăt manifestațiilor de aproape zece zile de acolo. Cum s-a reușit încheierea acestui protocol asupra unor probleme care păreau deosebit de grave și greu rezolvabile? Foarte simplu: făcându-se, ca întotdeauna în România, multă politică și mai deloc economie.

Politica bate economia

Din zona Puterii au putut fi auzite multe despre ceea ce s-a întâmplat la Reșița: ba că ar fi fost vorba de manevre politice ale Opoziției pentru dărîmarea Guvernului, ba că am fi avut de-a face chiar cu uneltiri ale agenților străini pentru destabilizarea țării, ba că ar fi fost manipulări ale unor lideri sindicali în criză de credibilitate. Desigur, toate acestea – baliverne de deturnat atenția de la ceea ce era real.

S-a mai speculat și că o diversiune bine ticluită, uzind de nemulțumirile sociale reale de acolo, ar fi urmărit înlăturarea de către dl. Ilescu a premierului Văcăroiu, deși în prag de iarnă schimbarea primului-ministru ar fi un fel de infantilism politic. Din perspectiva acestei interpretări, nici inițiativa motiunii de neîncredere în Guvern, introdusă de PD și însoțită de forțele politice din Convenția Democratică, nu ar fi fost chiar străină de Palatul Cotroceni.

Din păcate, oamenii politici din structurile Puterii au răspuns problemelor grave de la Reșița prin a face politică, în timp ce aceste probleme nu au soluții decît în serioase și responsabile abordări economice. Și, iarăși din păcate, și oamenii politici din Opoziție le calcă pe urme celor de la Putere, făcînd cam la fel. Indiferent dacă a blagoslovit-o cineva sau nu, motiunea de cenzură împotriva Guvernului este o mișcare cu două tăișuri pentru Opoziție, avînd în vedere fondul problemei de la Reșița. Politicește, ocazia probabil nu putea fi lăsată să scape, însă în plan economic ar fi interesant de știut ce soluții concrete aveau în vedere specialiștii Opoziției pentru rezolvarea problemelor de la Reșița.

Pentru că – dincolo de orice s-a spus că ar fi fost la Reșița – nu era vorba de altceva decît de faptul că o zonă industrială, altădată poate falnică și, oricum, de îndelungată tradiție, dar anგრenată în industria tipic aflate acum în declin, își trăiește chinurile specifice. Și chinurile sînt grave. Și sînt ale unor oameni care nu au absolut nici o vină. Nici că trăiesc acolo, nici că lucrează în niște întreprinderi a căror înființare acolo au hotărît-o de mult alții, nici că mai marii de acum de pe la București n-au făcut nimic pentru a pregăti zona astfel încît această să poată înfrunta economic și social declinul istoric al industriilor instalate acolo.

Dacă este de incriminat cu ceva Puterea actuală, pentru aceasta ar fi. Și, dacă pretinde că n-a avut fonduri, atunci este de acuzat că, în loc de a avertiza oamenii de acolo de acest inexorabil declin, le-a lăsat, dimpotrivă, impresia falsă că producția se va redresa cîndva, comenzile vor reapărea și mizeria ce îi amenință va fi ocoltă.

Și oricum, din acest punct de vedere, responsabilitatea este înainte de toate a d-lui Ilescu și, în nici un caz, doar a d-lui Văcăroiu. Ba, cel puțin în aceeași măsură, este și a d-lui Roman, care, ca fost premier, n-a făcut, ca și d-l. Văcăroiu, mai nimic în domeniu. Și, de aceea, nu era cel mai îndrituit în a iniția el însuși o motiune pe tema Reșița.

**„Conflict de muncă“
Între cine și cine?**

Într-o intervenție care a făcut transparente aluzii la fondul problemei, președintele Ilescu a eșuat însă la capitolul soluții, vorbind de „dialog“. Ar fi de întrebare: între cine și cine? Între lucrători și așa-numitul patronat (de fapt conducerea întreprinderii)? Nici măcar n-ar fi fost nevoie, căci aceștia au fost de la început de aceeași parte a baricadei, presind în comun asupra Guvernului pentru bani și comenzi. Atunci poate între reșițeni (ca să spunem așa) și Guvern? Dar este într-adevăr treaba Guvernului de a da reșițenilor bani și, mai ales, comenzi? Nu tocmai dl. Ilescu și dl. Roman (ce se fac acum a uita) au fost cei care au dezimplit încă din 1990 Guvernul de responsabilitățile în administrarea societăților comerciale, acordîndu-le deplină autonomie? Potrivit legii înseși – inițiate și promovate de dl. Ilescu și dl. Roman –, proprietarul-stat nu mai este reprezentat de Guvern, ci de Fondul Proprietății de Stat, căruia îi aparțin, la uzinele din Reșița și la celelalte societăți comerciale din alte părți ale țării, 70 de procente din capital, alături de cele 30 de procente deținute de Fondul Proprietății Private în numele cetățenilor împroprietăriți cu certificate.

ILIE ȘERBĂNESCU

**Reșița –
lecția industriilor
în declin**

Interpretată sau nu ca fugă de răspundere, poziția d-lui Văcăroiu, reclamat imperativ de demonstranți la Reșița, a fost strict legală – de a evita deplasarea acolo și, oricum, de a atrage atenția că FPS-ul și nu Guvernul are posibilitatea de a acorda societăților cu capital de stat sprijin financiar din dividendele încasate de la societățile la care este acționar; Executivul putînd cel mult da garanții pentru creditele destinate reorganizării și re tehnologizării. De incriminat în poziția d-lui Văcăroiu este nu încercarea inițială a acestuia de a nu se implica, ci lamentabila sa inconștență, pentru că, atunci cînd are vreun interes, nu ezită să sublinieze că Guvernul este părintele economiei și oricum patronul proprietății de stat. Cine altul decît dl. Văcăroiu doarește de altminteri transformarea FPS într-un departament al Executivului? Pînă la urmă, dl. Văcăroiu a jurat de la propria sa poziție și a dat celor de la Reșița tot ce au cerut, ca dintr-un coș al său propriu.

**În lipsa restructurării,
ca soluție erau doar privilegiile**

Fundamental ar fi însă de întrebare ce anume era de soluționat prin dialogul propus de dl. Ilescu sau ce anume avea să rezolve Guvernul ori Opoziția, care, prin motiunea de cenzură, a reclamat, de fapt, guvernarea. Realitatea este că nici dl. Ilescu, nici dl. Văcăroiu nu prea aveau cum să rezolve în acest moment problemele de fond ale uzinelor din Reșița. Așa cum n-ar fi avut nici dl. Roman, nici dl. Coposu.

Ce ar fi putut de fapt să facă? Să acorde uzinelor din Reșița un tratament încă și mai privilegiat, peste cel, și așa asistențial, de care se bucură atîtea și atîtea întreprinderi de stat cu probleme, adică să asigure salarii indiferent de viabilitatea întreprinderilor?

Conducerea uzinei constructoare de mașini din Reșița susține că neplata salariilor – care a declanșat manifestațiile – s-a datorat „blocajului financiar“, dat fiind faptul că clienții importanți nu și-au onorat obligațiile de plată. Nu există însă întreprinderi de stat în România aflate într-o situație similară care să nu impute dificultățile exclusiv „blocajului financiar“. Și cînd se face această imputație, se amintește doar ce ar urma să se primească de la alții, uitîndu-se să se menționeze ce ar trebui să se dea altora. Și oricum nu prea se precizează dacă ceea ce se pretinde a fi de primit este și recunoscut ca obligație de plată de către presupusul sau numitul datornic, și nu cumva este o mai dezvăluit de acesta din cauza calității sau nu constituie altceva decît pur și simplu produse destinate fictiv vreunui beneficiar și care de fapt, fără desfacere fiind, îngroașă stocurile de prin curtea întreprinderii. Realitatea din acest punct de vedere o știu doar conducerea întreprinderii, ministrul Industriilor și probabil dl. Văcăroiu. Oricum, nimeni nu se va învrednici de a o face cunoscută publicului. Formula-șperaciu a ajuns aceea de a se invoca nefericirea „blocajului financiar“. Fără vreun efort de a mai dezvălui ce se ascunde în spatele acestui eufemism. Căci „blocajul financiar“ nu este altceva decît încercătura de plăți generată de acceptarea între întreprinderile de stat a derulării unor relații pe bază de datorii niciodată achitabile, încercătura ce are drept nucleu industriile falimentare ce nu au și nu vor avea vreodată posibilități de a-și plăti integral achizițiile de la furnizori și creditele de la bănci.

De aceea, nu trebuie să mire că în atîtea așa-numite „conflicte de muncă“, de prin majoritatea întreprinderilor de stat, falsul patronat (respectiv conducerea întreprinderii) face corp comun cu sindicatele, avînd de fapt aceleași revendicări față de Guvern. Deplina înțelegere între patronat și sindicate a ajuns la paroxim în regiile autonome din sectoarele monopoliste – minerit, energetic –, ceea ce și explică salariile peste posibilitățile economiei naționale din aceste sectoare.

Contractul-miză

Din punctul de vedere al strategiei comune patronat-sindicate se pare că nici uzina constructoare de mașini din Reșița nu a făcut excepție. Mai mult, gurile rele au spus de la început că bătaia lungă a protestului cu ieșirea în stradă a constituit-o obținerea, în urma acestui gen de presiune, a unor promisiuni de la Guvern pentru mai multe comenzi pe 1995 și îndeosebi garanția că uzina va fi cea care va dobîndi pînă la urmă din partea RENEL contractul de lucrări la Porțile de Fier I, în contravaloare de circa 200 milioane dolari. Client tradițional al uzinei din Reșița pentru lucrările de la Porțile de Fier I, RENEL intenționa să abandoneze prioritățile administrative și să organizeze pentru contractul respectiv o licitație, în cadrul căreia cele mai mari șanse, prin tehnologie și calitate, le avea o societate cu capital străin (ABB). Problema la Porțile de Fier I era cea a unei „re tehnologizări“. Deci de a moderniza ceea ce cu zece de ani în urmă fusese făcut acolo exact de către uzina de la Reșița. Face ea însăși între timp nu s-a „re tehnologizat“. Ce era deci de făcut: să se acorde uzinei din Reșița contractul, acceptîndu-se a nu se începe odată și odată modernizarea demodatului sistem energetic?

Din protocolul negociat cu dl. Văcăroiu reiese că respectivul contract a fost dat de către Guvern uzinei din Reșița. Să mai spună Opoziția că Guvernul nu se preocupă de oamenii muncii, așa cum a afirmat în motiunea de cenzură! Ce ar mai avea de spus Opoziția, cu atît mai mult cu cît Guvernul a dovedit astfel că nici nu acceptă să vindă cîmva țara capitalului străin?

De fapt, la Reșița, Executivul s-a angajat și să reevalueze uzinelor din localitate unele datorii, pe altele să le preia la datoria publică (adică să le pună la plată în spinarea contribuabilului) și să ajute aceste uzine să-și recupereze creanțele de la regiile autonome din parohia Guvernului, furnizînd bani de la buget celor din urmă. Semn că Guvernul a început marea operațiune de „deblockare“ financiară, care nu poate consta decît în iertarea de datorii a întreprinderilor falimentare pe seama celor viabile, precum și a populației. Căci cineva trebuie să achite nota de plată.

**Economia românească
mai pierde o rundă**

Reșițenii sînt, desigur, fericiți de cîștig. Este și de înțeles, avînd în vedere gravele dificultăți prin care trec. Și guvernanții actuali își freacă miinile mulțumiți. Au mai luat o opțiune în perspectiva alegerilor. Economia românească însă a pierdut. Și cu aceasta au scăzut și mai mult șansele ei de a-și depăși mediocritatea și deci de a putea oferi măcar ceva mai mult decît doar sărăcie rîmănului de rînd.

Nu putea exista o expresie mai grăitoare decît Reșița a situației reale a economiei românești la cinci ani de la evenimentele din decembrie '89, despre care se spune, indiferent ce a fost atunci, că au inaugurat schimbări radicale, care între altele ar însemna și trecerea spre o economie de piață. Reșița demonstrează dramatic însă că nimic nu s-a schimbat la temelie în economia românească. Nici un faliment, deși producția industrială s-a înjumătățit. Nici o restructurare semnificativă. Nici un abandon al vreunei din industriile în declin istoric. Structurile de producție au rămas aceleași și nu pot performe în mod obiectiv decît aceleași activități, aceleași performanțe economice și deci aceiași nivel de trai și aceeași calitate a vieții. România a pierdut cinci ani pe calea reformei în economia reală. Și deci structurile industriale s-au mai învechit cu cinci ani. Costurile economice și sociale ale restructurării au crescut. Și un cerc vicios s-a instalat în luarea deciziei de a se trece la operații chirurgicale. Reșița a dat încă un semnal de alarmă. Dar pentru politicienii noștri este aproape degeaba, întrucît hotărîrea istorică de a recurge la bisturiu, desigur cu protejarea socială a celor afectați, pur și simplu îi depășește. Căci dinșii se află tot timpul între două campanii electorale. Sau poate mereu în campanie electorală.

Semnalul de fond al Reșiței este că, la nivelul țării, nu se dispune – întrucît în domeniu actuala Putere n-a făcut nimic, iar Opoziția nici n-a avut cum – de o strategie de înfruntare a problemelor economice și sociale generate de industriile în declin nu doar de la Reșița, ci și din atîtea și atîtea alte Reșițe care există în economia națională. Realmente nevoie este de un program serios de asanare a industriilor în declin, fără desfacere sau producătoare de pierderi și de folosire a resurselor astfel economisite de la cheltuielile inutile, precum și a altora ce ar mai putea fi alocate, pentru protecția socială a celor afectați și eventuale noi investiții pe măsura posibilului.

Cel mai tragic semnal al Reșiței este că atrage atenția asupra rupturii totale dintre derizoriul cu care se ocupă politica și esențialul de care ar trebui să se ocupe, dar n-o face.

Către o a patra putere în stat?

În luna septembrie a acestui an, în ultima zi a Conferinței Asociației Psihiatrilor Liberi din România (APLR) a avut loc o întîmplare ciudată: un parlamentar român aflat în sala unde se desfășura reuniunea a luat cuvîntul pentru a spune că mulți colegi ai săi par să dea semne de tulburare mintală; ar fi deci nimerit ca orice candidat la deputăție sau la o funcție de conducere să fie supus unui examen psihiatric. Astfel încît posibilitatea ca un bolnav mintal să devină deputat, senator, ministru etc. să fie înlăturată.

Semnatarul acestui articol, care deține și un rol în organizarea Conferinței, a exprimat părerea că nu ar fi o idee bună, dar un alt participant, de asemenea din Comitetul de organizare, s-a arătat chiar entuziasmat, propunînd să fie inclusă în Concluzii.

În pauză am stat de vorbă cu distinsul parlamentar, explicîndu-i de ce nu cred că ar trebui instituit un asemenea examen psihiatric (voi arăta mai jos de ce). El a părut mai degrabă convins de argumentația mea; mie personal chestiunea mi se înfățișase mai mult ca o șarjă humoristică-polemică. Am crezut că episodul nu va avea o continuare.

Mă înșelam! În cursul acestei toamne am fost de mai multe ori pus la curent cu diferitele proiecte de concluzii ale Conferinței și, de fiecare dată, în ciuda rezistenței mele, încăpățînată, năstrușnică propunere revenea. Nimic de făcut! Într-adevăr, în „Viața medicală” din 2 decembrie 1994 citesc sub semnătura lui A. Romila și V. Țuculescu o dare de seamă asupra Conferinței și concluziilor ei, sub formă de propuneri. Printre altele și „Obligatorietatea examenului de sănătate mintală, examen reînnoit periodic sau ori de cîte ori este nevoie, pentru orice candidat la funcții de conducere și decizie”.

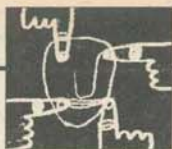
Această propunere are două mari merite: (1) este înăplicabilă; (2) dacă ea ar fi aplicată, ar constitui o originalitate protohistorică absolută, România urmînd a fi prima țară din lume unde psihiatria ar deveni a patra putere în stat.

Să facem un efort de imaginație și să încercăm să vedem cum s-ar petrece lucrurile dacă psihiatrocratia ar fi pusă în fapt. Un candidat X ar fi judecat de o comisie de psihiatri și declarat incapabil mintal. Reprezentanții partidului din care el face parte ar face apel și o contra-comisie ar decide sau ar infirma propunerea; nu apel eventual: o supra-comisie ar lua hotărîrea definitivă. Ar fi, apoi, situația „periodică” sau „ori de cîte ori e nevoie”: parcă-i vedem pe parlamentari, miniștri, judecători la Tribunalul Suprem, făcînd coadă pe la policlinici și tremurînd ca nu cumva să nu rateze obținerea pîrdalnicului de certificat. Ehei, atunci va vedea lumea ce pot psihiatrii și cum trebuie respectați!

„Bine, bine”, zice preopinental meu, „dar de ce să ai nevoie un mecanic de locomotivă de un examen neuro-psihiatric și un ministru nu?”. Răspund: Pentru daunele care ar rezulta din aceste examinări: dihonile pe care le-ar produce, lipsa criteriilor obiective pentru a declara pe cineva capabil sau incapabil de a exercita o funcție politică ar aduce societății prejudicii cu mult mai grave decît îndoielnicele avantajii de care ar putea ea profita. Și apoi, democrația poartă în sine un principiu absolut: acela al eligibilității, care decurge din suveranitatea populară; el nu admite interferențe. „Democrația”, a spus un mare om politic, „e cel mai rău sistem - cu excepția tuturor celorlalte”. Să ne mulțumim și cu ea, fără corective.

Cînd a luat ființă APLR, îndată după Revoluție, ea și-a propus să denunțe utilizarea politică a psihiatriei. Pe vremea comunismului sovietic erai internat în spitalul de psihiatrie dacă erai ne-conformist și se decidea undeva că trebuie să fi neutralizat și compromis. Această perversă deviere a psihiatriei, au spus atunci membrii APLR, nu mai trebuie să revină niciodată - sub nici o formă. Dar ce constatăm? Azi nu mai intri la balamuc pentru că ai „fluierat în biserică”, dar îți se propune să obții de la psihiatru o patalama că nu ești nebun, pentru a exercita o funcție de conducere sau decizie. E numai o propunere și poate că nici nu ar trebui semnalată dacă nu ar veni chiar din rîndurile aceluia care sînt păzitorii acestui capitol deosebit de sensibil al eticii profesionale a psihiatrilor.

Iată cum se gîndește în România anulul VI după Revoluție. Ca și în alte domenii, avem nevoie, pentru a promova reforma, de o gîndire autentic liberală. În domeniul psihiatriei ea înseamnă: o legislație modernă, respectuoasă față de drepturile omului, cadre bine formate de toate gradele, instituții cinstite, medici modești și capabili; dar, înainte de toate, o relație pacient-psihiatru fără intermediari, bazată pe încredere, în afara oricărei constrîngerii. Mă tem că proiectele care țintesc spre o putere politică a psihiatrilor nu fac nici un serviciu cauzei bolnavilor mintali și nu sînt decît imaginea în oglindă, răsturnată, a vechii mentalități, o expresie a „sindromului post-totalitar”.

Un spațiu de exercitare a libertății

La Cluj, prefectul Grigore Zanc se bucura de o imagine cît de cît convenabilă: luase deschis atitudine împotriva escrocheriei „Caritas” și îl mai și „contrase” cînd și cînd (deși timid) pe neobositul primar PUNR-ist. Numai că prefectul Grigore Zanc este una și aceeași persoană cu conferențiarul universitar Grigore Zanc, cel care - de niște ani buni de zile - predă un curs de Etică în cadrul Universității clujene, la Facultatea de Istorie și Filosofie.

În luna aprilie 1992, studenții au redactat un memoriu înaintat Rectoratului și Decanatului prin care se cerea analizarea gradului de profesionalism al cursurilor de Etică (conf. Grigore Zanc) și Istoria filosofiei (prof. univ. Nicolae Trandafoiu). Insistențele studenților nu au trezit nici un fel de ecou și situația a rămas neschimbată pînă în ziua de 28 noiembrie 1994, cînd - la insistențele colegilor din anii II, III și IV - studenții Corina Cîrlugea, Șerban Leoca și Adrian Maior au cerut în scris îndepărtarea de la catedrele respective a profesorului N. Trandafoiu și a conferențiarului Grigore Zanc. Considerentele erau aceleași pentru cei doi dascăli: o evidentă incompetență profesională și o prestație mediocră ce aduc mari servicii atît Universității, cît și pregătirii studenților. Exasperați dar și „înstruiți” de indiferența cu care fuseseră tratați vreme de doi ani, contestatarii nu s-au mulțumit cu demersul oficial, ci au transformat cerele în manifeste și le-au lipit sau așiat pe coridoarele facultății, făcîndu-le publice.

În vreme ca profesorul N. Trandafoiu a tăcut sistematic, reacția domnului Grigore

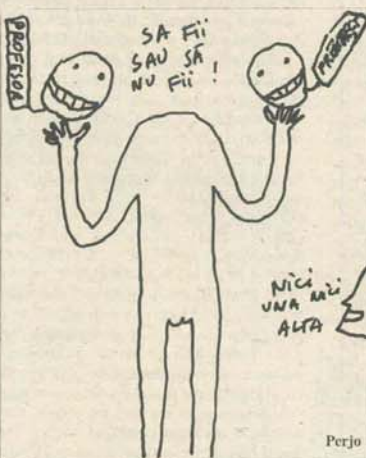
A urmat răspunsul studenților - o conferință de presă în cursul căreia prefectul de Cluj a fost acuzat, fără menajamente, de calomnie și minciună, existînd unele semne cum că studenții ar intenționa să-l dea în judecată. Cea mai importantă parte a conferinței de presă a fost dedicată „incompetenței” celor doi profesori, „devenită cronică și nu accidentală sau momentară”. Și, intrucît cirula deja zvonul că profesorul N. Trandafoiu intenționa să demisioneze, purtătorul de cuvînt al studenților, Șerban Leoca, nu s-a mai ocupat decît de cursul de Etică. Iată esențialul declarațiilor: „Catedra de Filosofie Sistemătică ne-a convocat să discutăm întreaga problemă mai multe ore pe zi, timp de mai multe zile, însă discuțiile s-au dovedit a fi inutile și fără viitor din cauza agresivității și denaturării faptelor, evidente în declarația publică a d-lui Zanc. Cursul domnului conferențiar Zanc este eclectic, precar și refuzat de idee. Notițele de curs pot fi oricînd consultate la bibliotecă.”; „bibliografia domnului conferențiar este mai mult decît precară, avînd ca unică referință cartea sa expresiv intitulată *Etica spirituală revoluționară* (1975)”; „anacronic, cursul ne oferă o combinație subiectivă de vulgarizări sociologice și politice”.

Evenimentele s-au precipitat: cotidianul „Adevărul de Cluj” s-a întrecut pe sine, atacîndu-i vehement pe studenți și legînd inițiativa/curajul lor de întoarcerea în țară a lui Corneliu Coposu, ca și de noua agresivitate al cărei semnal de pornire va fi fost mitingul Alianței Civice de la Sala Palatului. Delirul va deveni total din clipa cînd se va face legătura între intoleranța contestatarilor și atmosfera de pe vremuri a asasinatelor legionare. Simptomatic ne-a părut a fi și publicarea în presa locală a unor „precizări necesare” care veneau - atenție! - din partea „cadrelor universitare din Consiliul Județean PDSR”.

În cele din urmă, luările de poziție ale Catedrelor de Filosofie implicate în problema delicată a competenței vor anunța un deznodămînt favorabil, intrucît se preciza ferm luarea în considerare și acceptarea argumentelor prezentate de reprezentanții studenților, confirmîndu-se din nou dreptul acestora de a se organiza și a exprima orice punct de vedere privind orice aspect al vieții universitare. Principalul protagonist s-a bucurat de o atenție aparte, rezervîndu-i-se o recomandare în exclusivitate: „Dl. conf. Zanc Grigore este solicitat să regîndească relația dintre timpul și energia pe care i le solicită funcția de prefect și rolul de dascăl. Intrucît între noua paradigmă metodică-stîntificată la care membrii catedrei au ajuns (inclusiv prin restructurarea cadrelor didactice) și nivelul teoretico-reflexiv al cursului dînsului a apărut un decalaj”.

În ziua de 13 decembrie a avut loc ședința extraordinară a Consiliului Profesional al Facultății de Istorie și Filosofie, punîndu-se, în sfîrșit, un punct final întregii afaceri. Domnul conferențiar Grigore Zanc nu a participat. Cu acest prilej, „Consiliul a constat că nu există o procedură de stabilire a competenței unui cadru didactic universitar și nici procedura de îndepărtare din Universitate pe motiv de incompetență. Consiliul a hotărît de asemenea să propună cursuri alternative de Etică”, constituind astfel un precedent. Același Consiliu urmează să ia atitudine împotriva calomniei de către conferențiarul Grigore Zanc a studenților contestatari.

Cînd i-am văzut ultima oară pe cei trei calomniasi (Corina Cîrlugea, Șerban Leoca și Adrian Maior) mi-au părut „terminați”, storși, însă optimiști. I-am întrebant: „De unde și de ce acest optimism?”. Am înțeles atunci că întrevăzuseră în tot ce au întreprins și în rezultate - atîtea cîte au fost - „existența unui considerabil spațiu de exercitare a libertății”, rămas încă neștiut și neexplorat de către așa-zisa majoritate tăcută. Dar nu și de către studenți.

Zanc nu s-a lăsat așteptat și a luat forma unei declarații apărute în „Mesagerul transilvan” (3-5 decembrie a.c.). Textul aparține în chip vădit cînd conferențiarului, cînd prefectului de Cluj, tonul fiind dat încă de la primele rînduri: „Înainte de toate e vorba de o chestiune absolut politică!”. După care, dedublata personalitate trece la un potop de mărturisiri, declarații și dezvăluiri ale unor intenții (rămase neimplinite) sau își pledează propria cauză, insistînd asupra rectitudinii și a curajului manifestat în „trecurte vremi”. Apoi, conferențiarul îi va ceda locul prefectului PDSR, care - uifînd de orice considerente... etice - va lovi cu sece, reluînd chestiunea în plan politic: „(...) și s-au gîsit acești studenți, puțin neincadrați, care nici ei nu știu pentru ce o tepează; pentru că li se flutură niște bancnote de altă culoare în față din cînd în cînd, probabil că au acceptat să facă acest joc”. Finalul declarației este aiuritor: „(...) pînă n-o să faci dovadă că au făcut ceva în țara asta, pînă atunci să nu începă să discute în acești termeni. E o chestiune în care fiecare ar trebui să-și cunoască dimensiunile nasului!”.

16 decembrie 1994

Anul 1989 a fost anul popoului cu pere. Cu alte cuvinte, a fost anul refuzării comunismului atotbiruitor care, conform preziciunilor „științifice” predate în școli, urma să cuprindă, încetul cu încetul, întreg globul pământesc. Cu puțin timp înainte ca această axiomă să fie spulberată, un Ceaușescu mai încăpăținat decît doctrina pe care o slujea decretase că în România capitalismul nu e posibil decît cînd o face popoul pere și răchita micșunele. La Timișoara, unde Revoluția nu numai că a izbucnit, și nu numai că a fost anticomunistă, dar chiar a reușit, unul din primele gesturi ale acestei victorii avea să fie împodobirea ploilor cu pere legate cu sfoară. (Gestul fusese făcut însă și la București.) Un semn ciudat, spontan, fără îndoială, dar în al cărui subconștient putem citi astăzi, după cinci ani, o adevărată predestinare. Implantul vegetal de atunci – sfidător-eroic, vrînd să opună unei ordini de oțel un miracol care înfruntă pînă și legile firii – ne apare azi ca o premoniție a hibridării actuale între schimbare și înțepinare, între rușine și tupeu, între timidele impulsuri „capitaliste” și senzualitatea vulgară a tertipurilor comuniste. Azi, cînd revoluționarii adevărați aproape că-și cer scuze cînd revendică – încă – pedepsirea criminalilor, iar unii dintre ei chiar au renunțat la întrebările devenite de prisos și s-au sinucis, plecînd printre răspunsuri, simbolul popoului cu pere s-a transformat dintr-o sfidare vegetală într-un semieșec din care nu știm cine a păgubit mai mult: popoul sterp al comunismului sau fructele; semne ale creației, silite să se împrumute trunchiului și să-și încrece împreună norocul?

Pentru că ciudata împerechere sugerează, pînă la urmă, chiar modul, la fel de ciudat, în care Revoluția adevărată; generoasă și radicală a fost legată cu atît albă de o „emanatie” care nu era în spiritul ei. Și care se oprea la anticreștism. Ce a pierdut comunismul în

și pentru că nu putem substitui niciodată propriile noastre concluzii concluziilor celorlalți.

Generalizînd rezultatele unor analize deduse adesea din propriile reacții, mulți se consideră stimulați să creadă că Revoluția n-a fost ratată cu totul și că ea poate fi recuperată prin exercițiul democratic pe care-l învață laolaltă și comuniștii care se străduiesc să devină credibili în rolul de democrați, și alegătorii care se străduiesc să creadă că pot schimba de-acum înainte prin vot ceea ce nu s-a putut schimba prin sînge acum cinci ani. Mulți alegători au, dimpotrivă, senzația că aleg același lucru, indiferent ce ar vota – într-atît de puternic s-a vădit a fi materialul „comunist” deus de timp în fiecare dintre noi. Întrebările care se pot pune acum, sfidînd toate aparențele instituțiilor democratice sub care triumfă însă, neîmblinzite de nimic, toate nedreptățile, toată agresivitatea și toată prostia anterioară, ar fi: în ce măsură oamenii care poartă păcate nepedepsite pot garanta o funcționare corectă a societății?

Iată cîteva travestiri spectaculoase. Fostul șef de contraspionaj Filip Teodorescu și fostul maior de Securitate Radu Tinu, ambii din Timișoara, sînt astăzi oameni de afaceri. Ce fel de afaceri fac? Și cum le fac? O anchetă din revista „Expres” (nr. 45) probează cu documente că amîndoi fac contrabandă cu benzină spre Iugoslavia. Mai mult decît atît, primul utilizează o firmă fantomă, iar al doilea a folosit documente cu semnătură falsificată a comandantului FORPRONU. După cum se vede, trecerea de la contraspionaj la contrabandă n-a modificat cu nimic deprinderile de ilegalitate și de incorectitudine practicate în viața anterioară. Pentru Radu Tinu, organizatorul transportului de cadavre din Timișoara la Crematoriul din București, falsificarea unei semnături trebuie să fi fost un fleac. Problemele de onestitate în afaceri în cazul unor

TIA ȘERBĂNESCU

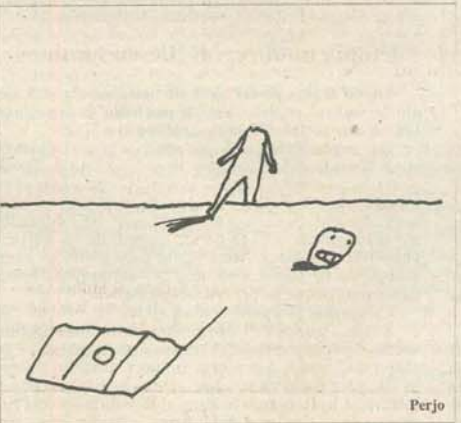
Anul popoului cu pere

'89? A pierdut îndrăzneala de a-și rosti numele. Ca un criminal urmărit cu pedeapsa în contumacie ori cu extrădarea, comunismul a trebuit să se travestească și să-și aleagă alt nume, care nu era adesea decît anagrama numelui inițial: ici – socialism; dincolo – social-democrație. O dată cu numele, comunismul și-a mai pierdut ceva din doctrină. Și-a păstrat, în schimb, semintele – cadrele. Prețul de cost al acestei schimbări de ștafetă a fost libertatea presei și suportarea Opoziției anticomuniste în chip de *sparring partner* – rol în care aceasta s-a complăcut fără să-și forțeze condiția. O dată depășită spaima primelor săptămîni, comuniștii și-au revenit repede în simțiri, recunoscînd în drapelul ce flutura pe catargul Revoluției fularele domnilor Iliescu, Roman, Brucan, Bîrlădeanu și toți ceilalți. Și-au dat seama că tot răul a fost spre binele lor. Și că pot face și perestroika și social-democrație și, dacă va fi nevoie, chiar și capitalism – cu condiția să le facă tot ei. Sarcină cu atît mai ușoară cu cît aceste etichete de sistem nu-i spun mare lucru cetățeanului. Între societatea socialistă multilateral dezvoltată de dinainte și social-democrația de acum, cetățeanul nu observă decît diferența de prețuri, fiind împins să recunoască adesea că prima era mai ieftină. Pentru a nu da motive societății să-i respingă la vot, la primele alegeri, din '90, tînăra gardă a aruncat în joc zilele necrătoare, prime, prețuri scăzute. Aveau nevoie de răgaz pentru a-și recuipa toate locurile, pentru a ocupa altele noi, pentru a șterge toate urmele crimelor.

După alegerile din '92 au cîștigat un nou răgaz – necesar pentru a-și pregăti o eventuală succesiune capitalistă. Ca și înainte, oamenii Puterii pot fi recunoscuți după obediență, și nu după competență – cu diferența că astăzi acționează altfel, așa cum toți cei care se dau drept altcineva sînt mai grijulii decît dacă s-ar reprezenta pe sine. După cinci ani, Revoluția din decembrie '89 își poate contempla un chip deja schițat, dar teribil de contradictoriu și pufînd cel puțin două fețe.

Și lumea nedumerită, pentru care social-democrația de azi, ca și capitalismul de poimîine ori socialismul victorios de ieri sînt tot atîtea abstracțiuni pe care le convertește în prețuri unor gheturi ori al kilogramelor de carne la care poate nădăjdui, își caută încă sentimentele cu care să privească această realitate care i se pare inventată de Revoluție. Un prim criteriu în a-și determina propria părere îl constituie cantitatea de speranțe pe care a investit-o în Revoluție. Al doilea ar putea fi propria situație materială și interesele la care a ajuns după cinci ani. Combinațiile între investițiile sentimentale-morale din urmă cu cinci ani și angajamentul individual (sau de grup) de azi sînt nu numai infinite și imprezvizibile, dar și contradictorii în cadrul fiecărui răspuns în parte, fiind, în același timp, deopotrivă adecvate și vicioase. Pentru că nu vom ști niciodată în ce măsură un destin individual coincide sau, dimpotrivă, se sustrage destinului societății. Dar

indivizi care au falsificat pînă și moartea unor oameni tîn de domeniul naivității. Încît ne putem întreba în ce măsură vulnerabilitatea lor morală nu va fi izvorul unor noi abuzuri. Și în ce fel o incompetență dovedită decenii întregi poate deveni – din senin – competență. Îi privești, pe toți acești reprezentanți ei „elitei” politice, șefi de promoție la „Ștefan Gheorghiu” ori la Sociologie, cum își prezintă programele la televizor și te crucești de cîtă platitudine conțin, te sperii de cîtă plictiseală reușesc să transmită în cîteva minute. Aceștia să împlinească visurile uitate ale Revoluției? Și cum? Doar slujind alte „platforme”? Doar închinîndu-se la icoane? Dar au fost în stare, vinovați cum sînt, să-și ierte vreo clipă victimele? Încît, dacă la ceasul inventarului schimbărilor față de trecut și asemănarilor cu trecutul, mulți vor acuza mai degrabă asemănările, nu trebuie să ne mirăm: schimbările sînt întotdeauna mai fragile pentru că se adresează unui viitor care e incert și, deci, pot fi adesea întoarse din drum, în timp ce asemănările sînt mai durabile tocmai pentru că au un trecut. Și de ce oare nu mai poate spune astăzi luciditatea ceea ce n-a terminat de spus curajul acum cinci ani? Poate pentru că atîta vreme cît adevărurile Revoluției nu vor fi dezlegate, minciunile Revoluției nu vor fi pedepsite și Revoluția va rămîne închisă în sine, societatea nu va putea dialoga cu ea. Și ele, Revoluția de atunci și societatea de acum, vor deveni tot mai străine una de alta – ca plopii cu perele. Și ca o mărturie tristă a acestei înstrăinări, întrebă TV „Antena 1” cum vede el astăzi Revoluția de atunci, un tînăr a răspuns: „Eu nu mai văd Revoluția în nici un fel”.

Perjo

MARTI 13 DEC.

• **Opoziția a depus moțiunea de cenzură**
Grupurile parlamentare ale Opoziției au depus la Birourile Permanente ale celor două Camere o moțiune de cenzură împotriva guvernului Văcăroiu. Moțiunea, susținută de semnăturile a 165 de parlamentari, acuză proasta gestiune a Guvernului, scăderea nivelului de trai sub limita sărăciei, stoparea privatizării, creșterea insuportabilă a impozitelor.

• **PDSR este solidar cu revendicările reșitenilor**

PDSR consideră justificate revendicările muncitorilor de la Reșița, a afirmat Ion Solomon, precizînd că premierul Văcăroiu nu va demisiona, deoarece nu el este vinovat de situația întreprinderilor din Reșița. Oliviu Gherman a apreciat că moțiunea Opoziției constituie politizarea unei probleme sociale.

• **A fost adoptată Legea privind pensionarea anticipată**

Camera Deputaților a adoptat proiectul Legii privind pensionarea anticipată. Potrivit proiectului, persoanele cu o vechime integrală în muncă și care au împlinit 50 de ani (femei) și 60 de ani (barbați) vor putea cere pensionarea dacă au beneficiat de ajutorul de șomaj și de ajutorul social (deci după 27 de luni de la intrarea în șomaj).

MIERCURI 14 DEC.

• **Taxa de trecere a frontierei – neconstituțională**

Curtea Constituțională a apreciat ca neconstituțională Legea privind instituirea unei taxe de trecere a frontierei, considerînd că instituirea unei astfel de taxe reprezintă o încălcare a dreptului la liberă circulație.

• **Moțiunea va fi dezbătută pe 23 decembrie**

Birourile Permanente ale celor două Camere au decis ca moțiunea de cenzură a Opoziției să fie dezbătută vineri 23 decembrie. Inițiatorii moțiunii au fost nemulțumiți de această decizie, exprimîndu-și temerea că mulți parlamentari din provincie vor lipsi la votul final.

JOI 15 DEC.

• **CDR este gata să-și asume răspunderea guvernării**

Comitetul Executiv al CDR s-a declarat de acord cu reprimirea PNL în Convenție. Reprezentanții PNL prezenți la ședința CDR – Mircea Ionescu-Quintus, Călin Popescu-Tăriceanu și Radu Boroianu – s-au angajat să respecte Protocolul CDR și să susțină un singur candidat la Președinție. Decizia finală va fi luată în ședința din 20 decembrie. Emil Constantinescu a declarat că evenimentele de la Reșița sînt indiciul unei crize de sistem. „Dacă moțiunea va fi adoptată, CDR este dispus să-și asume răspunderea guvernării.”

• **Partidul lui Mitrea a fuzionat cu PDSR**

Biroul Executiv a aprobat fuziunea PDSR cu Partidul Solidarității Sociale, condus de Miron Mitrea.

• **UDMR nu susține ideea Moldovei Mari**

Delegația UDMR care a făcut recent o vizită la Chișinău, la invitația Partidului Democrat Agrar, a negat că s-ar fi pronunțat în favoarea Moldovei Mari. Valentin Dolgohuc, liderul grupului parlamentar al Frontului Popular Creștin Democrat din Moldova, a declarat că UDMR susține federalizarea României, prin crearea Moldovei Mari.

• **Sondaj de opinie**

Ministerul Cercetării și Tehnologiei a dat publicității un sondaj de opinie în care CDR intrunește 34% din opțiunile electoratului, PDSR – 32%, UDMR – 7%, PD (FSN) – 6%, PUNR – 5%, PSM – 5%, PRM – 5%, PNL – 2%, PDAR – 2%. În cadrul Convenției, propunțile se împart după cum urmează: PNTCD – 15%, PAC – 7%, PL '93 – 3%, PNL-CD – 3%, PSDR – 2%, PER – 4%. În privința încrederii electoratului în personalitățile politice, în top se află Ion Iliescu – 47%, Adrian Năstase – 39%, Emil Constantinescu – 30%, Nicolae Văcăroiu – 24%, Petre Roman – 21%, Corneliu Coposu – 20%.

(Continuare în pagina 7)

Îi reproșez lui Iliescu că n-a putut fi nici măcar un despot luminat

– Interviu cu EMIL HUREZEANU, realizat de Gabriela Adameșteanu –

Handicapul României – inexistența alternanței la comuniști, înainte de '89

Din emisiunile „Actualității românești”, citiva ani la rând am imaginat-o pe Doina Cornea, despre care vorbeai, prin vocea dvs. Și nu numai pe Doina Cornea, ci și pe ceilalți disidenți. De ce acești oameni nu au jucat un rol politic după '89? În celelalte țări foste comuniste, ei l-au avut, chiar dacă acum se întorc comuniști.

În celelalte țări, comuniștii au revenit după alegeri, după ce au stat în opoziție. Este diferența între o gândire marxistă reformată, restructurată, adaptată la comunismul terminal înainte de a se adapta la democrație, și o alternanță: ceea ce se spunea Tismăneanu în „22”, pornind de la Samuel P. Huntington. Testul democrației în țările de tranziție este această alternanță – fie ea și prin revenirea comuniștilor. Și înainte de 1989, comuniștii s-au alternat în țările respective – tipuri de discursuri, gândiri diferite. Discursul marxist modern, în Ungaria, Polonia, RDG, avea nucleu de dezbateră critică (la limite, la margini, dar care țineau un oarecare echilibru). Membrii CC din Germania de Răsărit, cei care au participat în Polonia la masa rotundă cu „Solidaritatea”, chiar și cei care l-au debarcat de Jivkov erau comuniști cu fețe umanoide, cu fețe critice, diferite. La București a existat o singură față, multiplicată, și un același discurs politic (nici măcar marxist). Un discurs de putere, de autoritate, absolutist. De aceea, societatea românească a pornit la drum cu handicapuri foarte mari. Discursul critic fiind practic necunoscut în România, a explodat discursul moral, patetic, semiliterar – gen Doina Cornea, Mircea Dinescu, Dan Deșliu, Ana Blandiana. Mesajul politic era ocolit, trecut prin emoționalitate, prin comandamente morale ș.a.m.d. și nu a ajuns la destinatarul său. A ajuns doar să pregătească starea de spirit a unui popor emoțional (cum este poporul român) în pragul unei mari răsturnări. Toate aceste forme au alcătuit un anumit climat, o dimensiune, un halou. Ceea ce însă a anunțat regimul Iliescu și ceea ce s-a întâmplat după Revoluție a fost mai ales „Scrisoarea celor șase” și, din păcate, ceea ce nu s-a întâmplat în România putea să fie văzut din dimensiunea exclusiv morală a protestului Doina Cornea. „Scrisoarea celor șase” aducea aminte clasei muncitoare că a creat Securitatea pentru cu totul alte scopuri. Acum se vede că acel mesaj a avut o relevanță mai mare decât protestul moral. Nimeni nu s-a transformat în om politic numai pentru că a fost disident decât dacă era și om politic. Sau pentru că a făcut pasajul de la disidența morală la cea politică. Din păcate, România, chiar dacă se vrea în Europa Centrală, seamănă mai mult cu Bulgaria, Rusia, Albania decât cu Polonia și Ungaria, unde disidența și rezistența au avut o dimensiune politică critică, pornind de la valori comune cu marxismul sau, în orice caz, contrabalansând valorile marxiste comunitare (clasele, lupta de clasă, muncitorii) în rindurile aceleiași societăți. Tot cu muncitorii a lucrat și „Solidaritatea”. La noi însă nu s-a întâmplat asta. De aceea spun că rol istoric foarte important ar fi avut după '89 o Putere luminoasă, generoasă și deșteaptă, fie ea formată și din foști comuniști. Se putea guverna în România prin uzurari deștepți și bune, prin despotism luminat. La cinci ani de la Revoluție îi reproșez lui Iliescu că nu a reușit să devină nici măcar un despot luminat.

SRI își permite să fie ceea ce n-a fost nici fosta Securitate: un arbitru al societății românești

Dar fiecare comunist reformat care a deschis puțin ușa spre reforme democratice a fost repede dat la o parte. Egon Krenz, de pildă...

În Germania este altceva. Dar Gyula Horn sau comuniștii polonezi au revenit restaurați și adaptați la social-democrație. Ei spun azi că au stat în opoziție și i-a adus înapoi societatea. Deci și-au recuștigat dreptul de a fi considerați parteneri relativ onestii ai normalității democratice. Cu totul altceva decât a făcut regimul Iliescu după 1989 (pentru că despre un regim politic cu instituții de putere și de autoritate este vorba, aici partidul nu joacă nici un rol și toate sînt instrumente cu diverse pseudonime ale unei mașinării, ale unei mafii de putere). E inadmisibil ca SRI, continuatorul Securității, să devină

arbitrul holistic al societății românești (așa cum ați remarcat în editorialul din „22”, așa cum o spunem și noi). Securitatea nu face doar observații despre extremismul de dreapta și de stînga, ci se erijează într-un fel de controlor general al societății românești din punct de vedere al economiei, al industriei, al stării de spirit, al religiei, ce e bine, ce nu e bine, ce e rău, ce nu e rău. Gravă este și atenția care se acordă acestui raport: nu raportul lui Măgureanu mă interesează, ci raportul societății despre Măgureanu, raportul unui Parlament care nu a dat seama că acest SRI nu a făcut nimic decât să continue confuzia și „pecetea tainei” imprimate de fosta Securitate. Un serviciu de informații este un serviciu ancilar al societății democratice, un serviciu de ecarisaj, necesar, care se ocupă cu spionii, cu fișele, mai ascultă niște industriști, niște ambasadori. Așa ceva face toți, dar la margine, cu conștiința ancilarității. Numai la noi SRI este ceea ce toată lumea bănuia despre Securitate, dar ea nu și putea permite, din cauza „odiosilor” și din cauza grilei ideologice comuniste. Acum, SRI își permite să ocupe portativul și să fie ceea ce nu a fost niciodată Securitatea – și chiar mai mult decât a fost ea. SRI apare în prim-planul actualității. Ziariștii nici nu se gîndesc că ar putea să boicoteze conferințele de presă ale directorului SRI atunci cînd el își asumă un rol public nejustificat, disproporționat. Este o formă a acceptării culturii de autoritate – un semn foarte rău pentru democrație.

M-a contrariat faptul că destui parlamentari ai Opoziției, oameni credibili, pleadau pentru reînvierea lui Virgil Măgureanu. „Este foarte bine să rămînă Măgureanu, el este pozitiv”, spuneau.

Englezii au un proverb: „Mergi pe mîna diavolului pe care îl cunoști”. Măgureanu este un Mefisto cu care s-au semnat pacte de supraviețuire și au devenit tacite angajamente mai vechi și mai noi. Complicitățile și conștiința vinovată stau bine adăpostite

te de dl. Măgureanu. Dl. Măgureanu este o garanție a inviolabilității conștiinței vinovate pentru foarte multă lume – inclusiv din rîndurile Opoziției.

Utopia unui regim Iliescu luminos

Tinînd seama de cei 1.000 de morți de acum 5 ani, din decembrie, credeți că există posibilitatea ca regimul Iliescu să se instaleze într-un „rol luminos”?

Da, exista. Putea să fi luat puterea în mod singeros și necinstit față de Revoluție, vine față de Ceaușescu, și, pornind tocmai de la acest păcat originar, să se mintuiască. Tocmai pentru că avea precedentul ceaușismului. Și ceaușismul a început cu o diferență specifică pozitivă față de stalinism, dar a adîncit vinovăția și păcatul. Acest regim pare sortit aceleiași manevre. Dar putea, eventual, să anunțe prescrierea, cu acordul Grupului pentru Dialog Social.

Cu acordul Grupului cred că nu...

Putea, în orice caz, să spună: „Domnilor și doamnelor, mergem spre adevăr, spre prosperitate – în etape mai lente, dar mergem sigur. Dați-ne un cec în alb, și în 5 ani vă spunem și adevărul. Ceea ce s-a întîmplat în România în timpul Revoluției a fost necesarmente singeros, fals, furat, ascuns; așa este,

așa a fost. Dați-ne însă șansa să ne revenim”. Nici nu trebuiau spuse aceste lucruri, trebuiau făcute ca și cum ar fi fost spuse, prin netransformarea FSN în partid politic, prin menținerea reprezentanților societății civile acolo, în cercurile de putere. Așa aș fi văzut eu această utopie – foarte naivă, pastelată. N-ar fi fost cei mai buni directori profesioniști ai unui serviciu de informații Ticu Dumitrescu și Gabriel Andreescu? Menținerea lor acolo ar fi dat o garanție. Chiar dacă se închid dosarele pentru 40 de ani, se închid din considerente morale, pe care prezența unor asemenea oameni puteau să le facă credibile. Dar n-a fost așa, pentru că, după Revoluție, ei (oamenii regimului Iliescu) au refăcut ceea ce partidul comunist trebuia să facă după 1970 în România. Începînd cu Iliescu, Brucan și toți ceilalți, inclusiv Securitatea, ar fi avut însă destul timp să o facă, erau foarte bine plasați pentru asta. Nu aveau decât ca, la Congresul al XII-lea, al XIII-lea, să restauze comunismul într-un „partid al democrației sociale”. Sau să-l numească tot comunist, dar să vină Iliescu la putere și să facă, împreună cu Măgureanu, un comunism fără Ceaușescu, un comunism normal, cu oameni de cultură, cu Virgil Tănase, cu Eugen Simion, cu o reprezentanță simbolică în Parlament, mai puțin simbolică a Bisericii și încă mai simbolică a tărăniștilor. Așa cum au făcut polonezii cu colaboraționismul diverselor straturi, uitîndu-se la societate comunistă. Dar ei s-au aflat în treabă prea tîrziu, apucîndu-se de ceea ce ar fi făcut un Ceaușescu mai inspirat sau un Iliescu mai norocos înainte de '89, dacă ar fi ajuns la putere. „Băieții” (cum spune Dinescu) nu aveau decât să pună umărul și să-l aleagă pe Iliescu la al XIII-lea Congres. Atunci ne-ar fi prins '89 cu un comunism în bună parte umanizat. Revoluția ar fi avut loc prin debarcarea lui Iliescu în CC, și nu prin sînge, și am fi trecut la democrație prin uzul lui Fukuyama, prin schimbarea lumii în mod normal, avîndu-i pe ei în urmă, nu înainte.

Eșecul regimului Iliescu ține de structura lui și de climatul internațional

Sîntem la sfîrșitul anului și ați făcut o prezicere – ați spus că acest regim este prescrist. „Prescrierea” se referă la următoarele alegeri?

Eu mă bucur în continuare de acest statut, neșperat de bun și de ingrat în același timp, de extraterritorialitate în limba română. Nefiind în țara mea, îmi pot permite să fiu profet. Sînt convins că implozia și eșecul acestui regim țin de structura lui, nu de structura societății românești. Nu vreau să intru într-un enunț care ține de reacția emoțională, neașteptată, puternică, teribilă a societății. Asta poate exista oricînd, dar reacții sociale de acest gen nu sînt de cuantificat. Sper ca vîlul de indiferență al Occidentului să fie scuturat tocmai de ceea ce face rușii acum: piciorul pus în prag, politică de mare putere deranjată, nu mai vrem ca NATO să facă asta, nu mai vrem extinderea etc. Probabil în viitor se va regăsi ceva din dramatismul confruntării, uneori este bine venit dramatismul confrunțațional, care nu trebuie să se transforme însă în stare de pericol cronic ș.a.m.d. În aceste condiții, climatul internațional ar putea deveni brusc și total nefavorabil situației regimului Iliescu, mai ales dacă, sub o formă sau alta, situația din fosta Iugoslavie se pacifică. Dar mă tem că nu se va întîmpla așa. Mă tem că fosta Iugoslavie nu se va pacifica ușor și că și diferența occidentală, care în cazul României este chiar un fel de clauză a națiunii celei mai favorizate, mai ține o vreme. Această oboseală a Occidentului în cazul românilor este o tragedie, pentru că se alătură propriei sale oboșeli. În Occident există oboseala culturală. În România însă este o oboseală totală, umiltoare, o epuizare fizică prin sărăcie, care nu se regenerează prin speranță sau prin mesaj moral, pentru că nu mai are cine să-l dea sau cine să-l ia. Nenorocirea este că mesajul nu mai prinde corp, nici Opoziția nu-l poate oferi, nu mai sînt nici grupuri la Păltiniș, nici romanele bune, nici vocile critice cu mare difuzare în licee, nici întîlnirile cu scriitorii...

Și atunci prezicerea? Sau prognoza?

Nu vreau să fac un concurs: „Cine va cădea mai repede? Cine va avea rezistența mai mică: societatea românească sau regimul lui Iliescu? Cine cedează primul?”. În orice caz, sper că nu cel mai deștept.

Corespondență din Washington

În seara zilei de 15 decembrie 1994, asociația Free Romania Fund a organizat o recepție în onoarea vizitei la Washington a Gabrielei Adameșteanu, redactor-șef al revistei „22”. Recepția a avut loc în unul din saloanele hotelului Holiday Inn/Chevy Chase.

Printre invitați s-au numărat: David Binder – de la „New York Times”, Armand Scala – reprezentând Congresul Americanilor de Origine Română, Cornel Mohoreanu – de la Camera de Comerț Americano-Română, Tim Kenney – de la organizația Freedom Forum, Matei Călinescu – de la Universitatea Statului Indiana din Bloomington, Vladimir Tismăneanu – de la Universitatea Statului Maryland din College Park, Ernest H. Latham, Jr. – reprezentând Academia Română Americană și domnii Nicholson și Wyatt – din conducerea organizației Prietenii Americani ai României. Ambasada română a fost reprezentată de Magda Botez, soția ambasadorului, și de atașatul cultural Ioana Ieronim. Din partea posturilor de radio Vocea Americii și Europa Liberă au fost prezenți Horia Pușcașiu și Constantin Alexandroaie.

Free Romania Fund/Washington Chapter este o organizație a americanilor de origine română din zona Washington, înființată în ianuarie 1990 cu obiectivul de a sprijini procesul de democratizare a vieții politice, sociale și economice în România. Dintre membrii organizației prezenți la recepție menționăm pe dr. Nicolae Popescu (președintele organizației) – genetician, cercetător la National Cancer Institute, National Institute of Health, Andrei Brezianu – șeful secției române de la Vocea Americii, Emil Simiu – fizician, cercetător la Institutul Național de Știință și Tehnologie, Lucia Berbec – animatoare a unor programe medicale „run by American non-profit organizations in Romania”, Virgil Nemoianu – de la Universitatea Catolică din Washington, Pompiliu Varzariu – înalt funcționar la Departamentul de Comerț.

În numele Board-ului de Directori al lui Free Romania Fund, Valentin Feyns a salutat prezența Gabrielei Adameșteanu la Washington. Răspunzând, Gabriela Adameșteanu a menționat că revista „22” împlinește cinci ani de viață, ceea ce nu este puțin pentru presa nouă din România, și a reamintit audienței că pentru poporul român sfârșitul acestei luni e legat nu numai de sărbătoarea Crăciunului, ci și de amintirea evenimentelor din decembrie 1989.

NICOLAE POPESCU

Inamicii și prietenii cărților

Pe data de 7 decembrie 1994 a avut loc la Goethe Institut o masă rotundă cu tema „Cărțile au nevoie de aliați. Rolul cărții între cultură și comerț”. Manifestarea a făcut parte din programul de acțiuni al Tîrgului de Carte de la Frankfurt și a avut ca participanți specialiști de la Börseverein des Deutschen Buchhandels și Tîrgul de Carte de la Frankfurt (Hermann Schulz, dr. Harald Heker, Holger Ehling), președinții AER și SPER (Mircea Martin și Daniel Drăgan), ai ASPRO (Ion Bogdan Lefter, Mircea Nedelciu), reprezentanți ai diferitelor edituri, ai difuzorilor etc.

După cum era de așteptat, problemele au fost puse diferit de către participanții din Germania și de către cei din România. În Occident, cartea e supusă unei concurențe din două părți: din zona politică, economică, pe de o parte, și din zona mass-media, a civilizației audio, a computerului, pe de altă parte. Ea are, însă, aliați puternici, cum ar fi o economie sănătoasă, un guvern care ajută producția de carte prin reduceri de taxe, o serie de manifestări ca Tîrgul de la Frankfurt (cel mai important tîrg de carte din Europa).

Problemele editorilor români sînt de o cu totul altă natură. După cum afirma Mircea Martin, economia de piață s-a instalat în România în primul rînd în cultură și ea se manifestă, în cazul editorilor, prin concurență. Totul pare în regulă pînă aici, numai că nu există o reală concurență și între fabricile de hîrtie sau tipografii. De aici, dictatura tipografilor. Dacă prețurile percepute pentru hîrtie și tipărire sînt aceleași ca în Vest, calitatea cărții ca obiect nu suferă

1994

21-27 decembrie

Cronica unei vizite mult așteptate Jacques Toubon în „Librăria din fundul curții”

Gabriel Liiceanu multumindu-i ministrului Culturii franceze pentru a fi acceptat să fie prezent „într-un loc cu aspect atât de umil”. În loc de răspuns, Jacques Toubon a mîngîiat îndelung luciul copertilor, rugînd să îi fie prezentat graficianul de carte al editurii HUMANITAS.

În ajunul Crăciunului, vitrinele se umplu de iesle în miniatură cu magi de carton și stelute de poleială. Duminică 18 decembrie, mica încăpere fără vitrină din Calea Victoriei nr. 120, ce găzduiește Librăria HUMANITAS, a fost invadată de videocamere, microfoane de reportaj și ziaristi francofoni. Vizita la drum de seară a Ministrului Culturii franceze, Jacques Toubon, a conștințit o naștere chinuită, aproape miraculoasă. În librăria de numai treizeci de metri pătrați, dl. Toubon a lansat prima colecție de carte franceză în limba franceză editată în România: „Ponts Neufs”, altfel spus poduri întinse între două culturi care își fac reciproc confidențe de cincispezece decenii. Volumul-pilot al colecției, Alcools de Guillaume Apollinaire, se naște într-o casă plină: la HUMANITAS au fost traduse în patru ani 120 de titluri de autori francezi, tipărite în trei milioane de exemplare.

Cele opt apariții anuale ale seriei „Ponts Neufs” editate la HUMANITAS pot reda Bucureștilor demințitatea de capitală a culturii europene mai repede decît radierea de patrimoniu din Ministerul român al Culturii. Duminică, în „ieslea” din fundul curții, cartoul copertilor a prins viață, o viață neasistată de administratorii autohtoni ai cărții, într-o casă fără ferestre, într-o librărie fără vitrine la stradă.

nici o comparație. Apoi, activitatea editorială este împozitată la fel ca orice altă activitate (de exemplu, comerțul cu băuturi și țigări). „Din punctul de vedere al impozitelor, am beneficii fantastice, din punctul de vedere al realității, nu voi avea bani să plătesc telefonul pe luna aceasta” (Daniel Drăgan).

La toate acestea se mai adaugă și dificultăți venite din interior. „Pericolul pentru noi – afirmă Mircea Martin – nu-l reprezintă numai celelalte medii învecinate, ca în Occident, ci și ceilalți editori – este vorba de calitatea cărților publicate de ei și, de fapt, despre lipsa unei morale profesionale. Apoi, înaintea tribunalelor, editorii înșiși trebuiau să ia poziție împotriva actelor de piraterie.” Oamenii ar trebui, prin urmare, să compenseze într-un fel sau altul lipsa unei legislații adecvate (Legea dreptului de autor, Legea falimentului).

De notat că Ministerul Culturii, deși invitat, a fost absent și de la această manifestare. Considerăm că orice comentariu este de prisos, deoarece ne aflăm în fața unui fapt de acum obișnuit.

În cele din urmă, să remarcăm că revista „22” a fost printre „premianti” și cu această ocazie. În fața unui ton apocaliptic pe care l-a adoptat o patroană de editură, plîngîndu-se că au dispărut cronicile de carte, aliați importanți ai scrisului, George Pruteanu a replicat că lucrurile nu stau chiar așa, „ba dimpotrivă, cum ar fi cazul revistei „22”, unele ziare chiar încep să-și introducă rubrici permanente în acest sens”.

CEZAR PAUL-BĂDESCU

(Urmare din pagina 5)

VINERI 16 DEC.

• Sondaj de opinie

Sondajul IRSOP pe decembrie marchează o creștere a încrederii electoratului în viitor și în instituțiile statului. La întrebarea „Cît de mulțumit sînteți, în general, de felul în care trăiți?”, 3% s-au declarat foarte mulțumiți, 38% destul de mulțumiți (față de 32% în septembrie), 44% nu prea mulțumiți și 15% deloc mulțumiți (față de 24% în septembrie).

• 35% din cei chestionați cred că peste un an vor trăi ceva mai bine și 35% aproximativ la fel (față de 27% și, respectiv, 34% în septembrie). 3% cred că vor trăi mult mai bine și 8% mult mai prost.

• Conform sondajului, instituțiile fundamentale tind spre reabilitare: activitatea Guvernului este considerată bună de 40% din cei chestionați (față de numai 26% în septembrie), activitatea Justiției de 45% (față de 33% în septembrie) și cea a Parlamentului de 33% (față de 21% în septembrie).

• În privința personalităților politice, surprinzătoare este creșterea cotei de popularitate a lui Nicolae Văcăroiu la 51%. Primul loc în preferințele electoratului îl ocupă Adrian Năstase cu 64%, urmat de Ion Iliescu cu 59% și Emil Constantinescu cu 53%, Petre Roman – 51%, Oliviu Gherman – 43%, Nicolae Manolescu – 33%, Dinu Patriciu – 31%. Cota PSDR rămîne neschimbată față de septembrie – 25%. PNTCD ar fi votat de 12%, PD (FSN) – 11%, PNL-CD – 9%, UDMR – 7%, PAC – 6%, PER – 6%, PRM – 6%, PSM – 3%, PUNR – 3%, PL '93 – 3%, PDAR – 2%, PSDR – 2%.

• La întrebarea „Credeti că Guvernul este pentru sau împotriva privatizării?”, 21% din cei chestionați răspund că sînt 100% pentru privatizare, 49% că sînt mai curînd pentru privatizare (față de 43% în septembrie), 25% sînt mai curînd împotriva privatizării și 3% sînt 100% împotriva privatizării (față de 9% în septembrie).

• Publicațiile locale rămîn cele mai citite, urmate de „Evenimentul zilei” cu 29%, „Adevărul” – 14% și „România liberă” – 11%.

• 33% consideră că în România lucrurile merg într-o direcție bună (față de 29% în septembrie), în timp ce 43% cred că direcția este greșită (față de 56% în septembrie).

• 43% doresc ca privatizarea să se facă lent (față de 38% în septembrie), iar 55% sînt pentru o privatizare rapidă.

Marja de eroare este de ±3%.

• Președintele Iliescu la Comisia '89

După mai multe amînări, președintele Ion Iliescu s-a prezentat în fața Comisiei parlamentare de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989. Ion Iliescu a remarcat „complexitatea întregului fenomen” și și-a reafirmat opțiunea că în decembrie 1989 nu a fost o lovitură de stat.

• Guvernul despre motiunea de cenzură

Ioan Roșca, purtătorul de cuvînt al Guvernului, a afirmat că motiunea de cenzură inițiată de Opoziție este „slabă, naivă și chiar puerilă”, astfel încît „face dificilă redactarea unui răspuns”. Guvernul a desemnat un colectiv de redactare a raportului de răspuns la motiune.

SÎMBĂTĂ 17 DEC.

• Consiliul Național al PL '93

O motiune inițiată de deputatul Gheorghe Toduț, privind retragerea PL '93 din Convenția Democratică, a fost respinsă la vot cu un scor extrem de strîns: 69-67. Consiliul Național a mai decis ca partidul să meargă în alegeri pe liste separate.

LUNI 19 DEC.

• Opoziția a prezentat motiunea de cenzură

În ședința Camerelor reunite, deputatul PD (FSN) Adrian Vilău a prezentat motiunea de cenzură împotriva guvernului Văcăroiu. Motiunea a fost argumentată prin starea deplorabilă a economiei, decalajul între prețuri și salarii și scăderea continuă a nivelului de trai.

• UDMR cere suspendarea lui Gheorghe Funar Grupul parlamentar al UDMR din Camera Deputaților a cerut suspendarea lui Gheorghe Funar din funcția de primar al Clujului. Cereerea e motivată de măsurile abuzive ale Primăriei de evacuare din locuințe a numeroase persoane de origine maghiară – considerate a ocupa un spațiu excedentar, conform unei legi comuniste.

Rubrică realizată de
RALUCA STROE-BRUMARIU
și MARIAN CHIRIAC

Strada C.A. Rosetti colț cu Pitar Moș.
Manifestanți care pleacă de la mitingul
din Piața Palatului din 21 decembrie 1989.

Strada C.A. Rosetti colț cu Magheru, cofetăria Scala.
Manifestanți care pleacă de la miting.

Bulevardul Magheru, colț cu Batistei. Ora 12.30-13.
Primul nucleu de revoluționari din Piața
Universității în fața cordonului de scutieri.

REVOLUȚIA

Apropierea datei fatidice când se împlinește 5 ani de la ceea ce se numește astăzi, pudic, „evenimentele” din decembrie 1989 ne-a adus și două rapoarte parlamentare (al doilea încă provizoriu), sosite din partea a două comisii, prezidate, prima de senatorul PDSR, Sergiu Nicolaescu, cea de-a doua de senatorul PNȚCD, Valentin Gabrielescu. Scopul comisiilor: clarificarea misterele „revoluției” și ale „teroriștilor”. Comisiile au lucrat pe baza unor documente foarte asemănătoare, dar, surpriză: rezultatele lor sînt nu doar diferite, ci pur și simplu diametral opuse. Cei doi protagoniști, d-nii Nicolaescu și Gabrielescu, și-au expus de altfel opiniile într-o emisiune a postului Tele 7abc. Du-

pă primul, începînd din seara de 22 decembrie 1989, a fost abundentă de teroriști din rîndul Securității, plin de diversiuni străine și autohtone, de „agenturi” și „conspirații” sumbre împotriva României etc. După cel de-al doilea, nu a fost decît haos, oameni trăgînd unii în-alții din frică, din dezorganizare, din lipsă de experiență. Explicația acestor versiuni opuse ar fi, după dl. Gabrielescu, faptul că Sergiu Nicolaescu este regizor de film, în timp ce el însuși este matematician.

Revista „22” a decis să pună două întrebări mai multor personalități ale vieții noastre publice. Regretăm că nu am primit răspunsuri din partea tuturor celor pe care i-am întrebat.

1. Care dintre cele două versiuni ale „evenimentelor” vi se pare mai plauzibilă - versiunea Nicolaescu sau versiunea Gabrielescu?

2. Cum vă explicați diferența enormă dintre versiuni? Tipul de personalitate, apartenența politică a președinților comisiilor, componența comisiilor etc.?

LIVIU ANTONESEI:

Parafrazînd pe rabinul din Botoșani, din cunoscuta anecdotă, aș putea spune că ambele versiuni sînt adevărate, că are dreptate și Sergiu Nicolaescu, dar și Valentin Gabrielescu. Cu rezerva că „raportul Gabrielescu” încă nu a apărut în redactare definitivă. De fapt, ambii autori au dreptate și, în egală măsură, amîndoi se înșală. Revoluția a fost, într-adevăr, „încilcîță”, după cum sună titlul cărții recent apărute sub semnătura unui autor, desigur, mult mai bine informat și decît Sergiu Nicolaescu, și decît Valentin Gabrielescu, și decît noi toți. Îmi amintesc, totuși, că în noaptea de 22 spre 23 decembrie 1989, întrebînd fiind de un redactor al Opiniei studentești „ce anume se petrece în țara noastră”, i-am răspuns că este vorba despre „o fericită întîlnire între un complot și o revoltă populară”. Între timp, nu mi-am schimbat în mod esențial opinia. Numărul foarte mare de morți și răniți, luptele care au continuat pînă după 1 ianuarie 1990 m-au făcut doar să iau în considerație posibilitatea mai multor echipe de complotiști acționînd în același timp și, oarecum, „la concurență”. O mulțime de informații apărute în presă și în cărțile - nu puține - dedicate Revoluției mă îndeamnă să iau în considerație această eventualitate. Pe de altă parte, cred că „revolta spontană” începută la Timișoara și continuată în celelalte orașe din Ardeal și apoi la București a fost reală, dar, cum sesiza Alexandru Paleologu, într-un interviu pe care mi l-a acordat în noiembrie 1990, a fost vorba despre o spontaneitate „stimulată”. Dacă situăm evenimentele din România în contextul est-european al sfîrșitului anului 1989, ne dăm seama că această explicație este validă. La fel au evoluat lucrurile în fosta RDG, în Cehia, chiar în Polonia sau

Bulgaria. Acest lucru nu contravine definiției respectivelor evenimente ca fiind revoluții. În fond, planul gorbaciovist de schimbări a fost doar un scenariu inițial rapid depășit de evoluția evenimentelor. Pe de altă parte, faptul că schimbările au fost inițiate „de sus” nu contrazice nici el caracterul revoluționar al schimbărilor. Nici o revoluție n-a fost inițiată, vreodată, de „masele populare”, de „popor”, ci întotdeauna de anumite fracțiuni ale elitei dominante. Nici Cromwell nu era un om „din popor”, nici conducătorii revoluțiilor de la 1848 din întreaga Europă. În România de la 1989 însă, caracterul încă „neterminat” al Revoluției se datorează lipsei de generozitate și dependențelor nemăturisibile de un centru extern ale celor care au ajuns la putere imediat după insurecția populară. Deosebit de celelalte țări est-europene, această echipă n-a fost „măturată” de presiunea populară de la putere, ci și-a reconfirmat puterea prin două rînduri de „alegeri libere”. De altfel, majoritatea „cuceririlor revoluționare” au fost obținute, la noi, în primele luni ale anului 1990, prin „presiunea străzii”, care a obligat liderii „provizorii” să depășească granițele inițiale ale unei „revoluții auto-limitate”. În momentul de față, Revoluția este încă în curs. Nu știu dacă va mai cunoaște fenomene explozive, de genul mineriadelor, al răsturnării prin forță a echipei Roman etc., știu însă că ea nu se va încheia decît în momentul în care obiectivele ei maxime - pluralismul real, respectarea tuturor drepturilor și libertăților cetățenești, economia capitalistă - se vor fi realizat. Cînd se va întîmpla acest lucru? Numai bunul Dumnezeu, probabil, știe! Din toate aceste motive, cele două explicații evocate de ancheta dvs. sînt, în același timp, și adevărate și false. Sau, într-o exprimare mai nuanțată, complementare.

DORIN TUDORAN:

1. Nici una. Dacă autorii lor ar accepta reintroducerea elementelor ce a fost extirpate (ori doar omise) din aceste versiuni, atunci fiecare scenariu în parte ar deveni ceva mai plauzibil. Îmi permit să repet aici ceea ce am scris încă la sfîrșitul anului 1989-începutul anului 1990. După umila mea părere, ce s-a întîmplat în România a fost o revoltă autentică a străzii de care a profitat unul din grupurile ce așteptau de mult înfăptuirea unei lovituri de palat. Și a înfăptuit-o. În momentul în care autentică revoltă a străzii s-ar fi putut transforma într-o revoluție, noul palat a înfăptuit o abilă contrarevoluție. Modelul urmat (cu unele modificări determinate de posibilitatea organizării unei tele-revoluții) este 1917. O citire mai atentă a faptelor ne spune că Marea Revoluție din Octombrie nu a fost decît o contrarevoluție de mari proporții. Urmările se cunosc.

2. Diferența pare - și este - enormă în ceea ce privește detaliile. Cum ambele versiuni par a păcătui prin a fi departe de adevărul acelor zile, diferența se estompează simțitor.

Pînă în zilele aceluia decembrie 1989, dl. senator Sergiu Nicolaescu s-a aflat acolo unde știm cu toții: de partea dictaturii Ceaușescu și a tot ce reprezenta instituționalizarea ei zilnică. Astăzi ne vorbeste despre o revoluție al cărei cîrmepei înțelegem că se consideră. Cred că totul i se trage de la eroarea făcută de mari agenții de presă și canale de televiziune care l-au confundat cu dl. Corneliu Mănescu în noaptea celebrei apariții TV din decembrie 1989. Asta nu vrea să spună că dl. Corneliu Mănescu ar fi fost vreun revoluționar decembrist, dar nici nu a pretins vreodată așa ceva. Ar fi interesant să aflăm de la dl. senator Sergiu Nicolaescu amănunte cu privire la agențiile străine și conspirațiile îndreptate împotriva României. Fiindcă în privința mișcărilor nu tocmai curate ale Securității, a teroriștilor interni, a diversiunilor interne, nu vîd de ce m-aș îndoi că are informații dintre cele mai bune. M-aș bucura chiar să le împărtășesc tuturor celor interesați.

Dacă versiunea prezentată de dl. senator Sergiu Nicolaescu poate fi bănuită de influența propriei producții de filme palpitate, aș îndrăzni să spun că versiunea d-lui senator Valentin Gabrielescu mi se pare că se apropie prea mult de imaginea propusă de cartea d-lui Nestor Rateș. Or, eu continuu să sper (oare de ce?) că în ale matematicii dl. senator Valentin Gabrielescu ar trebui să fie mai priceput decît s-a dovedit dl. senator Sergiu Nicolaescu în ale filmului. Numai că în cazul de față nu este vorba nici de matematică, nici de filme de aventuri. În ceea ce îl privește pe dl. Nestor Rateș, am încetat de mult să mai sper altoeva decît să-l întîlnesc din cînd în cînd și să-l întreb: „La ce mai lucrezi? Ce revoluție încilcîță se mai află - spre descilcire - pe masa ta de lucru, dragă Nelu?”

Lăsînd gluma la o parte, una din întrebările ce ar trebui să ne frămînte este următoarea: Cîți din locuitorii României mai sînt astăzi pre-ocupați de ce s-a întîmplat, de fapt, în decembrie 1989? Spun acest lucru, fiindcă mulți dintre ei par a nu-și mai aminti nici măcar ceea ce pretindeau la un moment dat că știu: ceea ce s-a întîmplat înainte de acel decembrie 1989.

Fotografiile inedite din aceste pagini, cu excepția ultimelor trei, sînt realizate în București, pe 21 decembrie, de Mihai Popa, în vremea aceea student în anul I la Facultatea de Geologie.

Bulevardul Magheru, colț cu Republicii. Ora 13.30-14.

Bulevardul Magheru, colț cu Republicii. Ora 13.30-14.

Union. Ora 14.30.
O petardă explodează

Bulevardul Magheru, colț cu Băiștei. Ora 12.30-13.
Primul nucleu de revoluționari din Piața
Universității. Vedere către Universitate.

Bulevardul Magheru, colț cu
Băiștei. Ora 12.30-13.
Vedere către strada 13 Decembrie.
Steagul este încă netăiat.

Bulevardul Magheru. Ora 13.30.

DUPĂ CINCI ANI

Dr. NICOLAE CONSTANTINESCU:

În decembrie '94, la 5 ani de la Revoluție, din respect pentru cei care au murit, simțem obligați să răspundem la mai multe întrebări:

1) De ce organele de anchetă (Poliția) și Procuratura nu au găsit căile de a face publice observațiile lor în legătură cu evenimentele din decembrie '89 de la București?

2) De ce ofițerii și gradații din rindurile Ministerului Apărării Naționale, Securității și Miliției care au condus reprimarea din București nu au fost deferiți Justiției și continuă să activeze în structuri similare cu cele în care i-a găsit Revoluția?

3) De ce au dispărut probe legate de Revoluția din decembrie '89 și cine se face vinovat de aceasta? Este vorba de cadavrele celor uciși prin glonț, îngropate fără autopsie, și de dosarele aflate la Securitate.

Singura cale de soluționare a evenimentelor din București din decembrie '89 este începerea procesului intentat împotriva aceluia care a ordonat, organizat și realizat reprimarea împotriva populației capitalei. Sper că măcar unul din cele două rapoarte ale Parlamentului va fi de acord cu întrebările și concluzia mea.

MIHAI TATULICI:

1) Amîndouă punctele de vedere apără o poziție politică: a Puterii, respectiv a Opoziției. Pe mine m-a convins poziția d-lui Gabrielescu. O socot mai lucidă, mai așezată, după acești cinci ani care au trecut. De aceea, o prefer versiunii excitate a d-lui Sergiu Nicolaescu. Vremea va trece și, probabil, va îndreptăți poziția calmă, rezonabilă. Istoria calmează spiritele și tocește virfurile isterice. În lumea profesioniștilor audiovizualului este un lucru de multă vreme acceptat acela că un moderator are dreptul, ba chiar datorită, să îmbrățișeze poziția uneia din părți, să aibă, în orice caz, o idee predominantă care să conducă emisiunea și să conțină concluzia. Un realizator de emisiuni, fie că publicul nostru acceptă sau nu, are întotdeauna o teză. Eu, de pildă, sînt împotriva Puterii prin teză și mi-am asumat acest risc. Încerc să găsesc prin profesiunea mea adevărul despre o revoluție, pe care, în mod evident, a cîștigat-o Puterea actuală. Am făcut deja, încă de la începutul lui decembrie, emisiuni privitoare la acest eveniment, ca să devanseze momentul strict festiv, să profit de faptul că publicul are o receptare mai bună și mai caldă înainte de aniversarea propriu-zisă. Sînt împotriva patetismului și lupt pentru o societate așezată, normală. Iorga, cred, spunea că, dacă vom serba prea des istoria trecută, nu vom mai avea răgaz pentru a construi istoria viitoare. Într-un fel, această a doua opțiune a mea o explică și pe prima: sînt de acord cu explicațiile d-lui Gabrielescu, pentru că prefer să aniverserz 21 decembrie în mod analitic.

2) Nu cred că există o legătură serioasă între profesiile celor doi invitați ai emisiunii mele și rapoartele prezentate. Nici unul dintre ei nu și-a exercitat profesia de mult timp. Pe dl. Gabrielescu îl cunosc personal și știu că i s-a refuzat să lucreze ca matematician multă vreme, a trebuit să facă alte meserii din vreme în vreme să-și cîștige existența. Cit despre dl. Nicolaescu, prezentarea făcută de domnia sa nu se ridică la nivelul unui scenariu de film, în sensul că are evenimente, în sine, ar putea face subiectul unui film cu adevărat impresionant.

GABRIEL ANDREESCU

Cred

Cred în Revoluția din decembrie. Dîncolo de manevrele oculte și de manipularea unor inocenți, schimbarea istorică s-a produs. Acest imperiu al răului, care a fost comunismul, nu mai există. Dîncolo de injustiție, de proasta calitate a instituțiilor, dîncolo de vulgaritatea și greul vieții de zi cu zi, contează faptul că oamenii pot vorbi și scrie, pot comunica, pot inventa soluții pentru traiul lor, pot să se asocieze, pot să își exprime voința politică. Mai întîi de toate, și mai mult decît orice omenii, astăzi, pot să-și schimbe destinul. Avem acum neapărată nevoie de o schimbare politică. Dar această schimbare nu poate fi decît rezultatul unei victorii politice, adică victoria prin organizare, prin participarea la competiția opțiunilor, prin alegeri. Sînt mulți care așteaptă astăzi ca schimbarea să fie rezultatul unei izbucniri de revoltă, rezultat al mizeriei insuportabile, victorie a acțiunilor de stradă și a violenței. Dacă așa se va produce schimbarea, ea va trebui deplinsă. Ea va produce prea multă suferință și prea multe pericole. Ea va duce la autoritarism, nu la democrație. Cred că oamenii politici au o responsabilitate covârșitoare în înțelegerea obligației lor de a ocoti un astfel de deznodămînt al crizei din țară. Acesta este și rostul, sensul lor ca oameni politici: o șansă dată schimbării pașnice.

Știu că în viața politică, astăzi, există o radicală diferență între responsabilitatea publică a grupului care a deținut, mai mult sau mai puțin unitar, Puterea, și Opoziția. Că nu este drept să compari vina pentru fărâdelege, a primilor, cu vina pentru superficialitate, a celorlalți. Dar cred că în politică, și în aceste condiții, cooperarea, nu numai lupta, trebuie să fie un mijloc. Ce lamentabilă, epuizarea energiilor în adversități politice fratricide! Cred că este inacceptabil să vrei să distrugi, mai mult decît să construiești. Cred că este mai demn să oferi soluții decît să clamezi lipsa lor la alții. Cred că dialogul este întotdeauna mai bun decît confruntarea. Nu radicalitatea este o dovadă de consecvență, nici respingerea oricărei negocieri, dovadă de virtute. Este absurd să refuzi compromisurile politice, dar să accepți compromisuri morale.

Cred că la cinci ani de la Revoluție sîntem obligați să repetăm: interesul fundamental al oamenilor este crearea unui stat în care drepturile și libertățile fundamentale să fie valori absolute. De la ele nu se poate face rabat, în virtutea nici unei „originalități”, nici unei „specificități” abisale. Atacul împotriva gândirii critice, a libertății de expresie, a drepturilor omului, a „societății deschise”, lucruri de neimaginat în primele luni după Revoluție, au căpătat, în timp, o generalitate ciudată. Acest

atac nu este astăzi numai expresia tendințelor autoritariste ale majorității parlamentare. El se manifestă, oferă alternativă a schimbării, în ziare care se declară de opoziție, de către grupuri care vorbesc în numele binelui colectiv. Nefericită traducere a unei credințe, sau numai forma jocului cinic al celor fără de nimic sînt, respingerea valorilor democratice a devenit normală în această societate care nu mai vrea să facă din libertate nici crez, nici lux.

Cred că nimic nu reprezintă un interes național mai presant decît integrarea în ansamblul statelor civilizate. Regulile pe care ni le impun organismele reprezentînd astăzi spiritul comunității europene nu fac decît să traducă interesul statului român în devenire. Ele sînt regulile ale demnității și libertății națiunilor moderne. De ce au liderii noștri politici nevoie de atîta timp să înțeleagă că abe-ul existenței în „casa comună” a Europei este respectarea tratatelor internaționale? Că nu pot fi acceptate derogări, în modul cum ne comportăm în lume și în modul cum ne comportăm aici între noi? Vom exista firesc printre „egali” continentului cînd „multiculturalitatea”, „alteritatea”, „minoritatea” vor deveni termeni normali ai vieții cotidiene.

Știu că religia are sens și în societatea modernă, formă de a transcende orizontul mercant și instinctual. Așa cum este firesc, am descoperit prin experiență, nu prin dogme, că spiritualizarea ființei umane este o împlinire fără nimic egalată. Dar mi se pare inadmisibil cum în acești ani apelul la religie s-a făcut nu pentru a înțelege, pentru a iubi sau a ierta, ci pentru a uri. Ortodoxismul a fost de prea mulți confiscat, transformat în demagogie și obscurantism. Astfel se afirmă spiritul creștin, limitînd gîndirea, marginalizînd pe cei diferiți ori neajutorați, legitimînd ceea ce este ilegitim? Ce Biserică este aceea în care slujitorii ei strîng semnături pentru a-și arunca semenii în închisoare? Care înfierăază pe păcătoșii „de rînd”, dar tace mile în privința păcatelor proprii ierarhii? Ce spirit creștin este acela care nu obișnuiește decît să renege, care nu a învățat decît să amenințe? Este o oroare să mărșăluiești sub semnul crucii pentru a comunica, nu pentru a clădi.

Cred că societatea românească și, mai mult decît ea, lumea politică nu au cîștigat, în ciuda trecerii timpului, simțul realității. Ele umblă prea mult după himere și prea puțin după soluții pentru viața de zi cu zi. Se vorbește mai mult despre voievozi decît despre pericolul SIDA. Pregătim Catedralele neamului, iar copiii suferă de foame. Într-o țară în care oamenii rup lemnele din gard pentru a se putea încălzi, politicienii cer demunțarea acordurilor privind frontierele. În loc de a opri decimarea pădurilor, ne chinuim imaginația, de cum i-am putea umili pe unguri.

O lume tulburată de fantasmă, acaparată de meschine utopii este o lume fragilă. În fața problemelor tot mai prezente ale realului ne refugiem în mitologie. În vanitate și emfaz. Mi-e teamă că în acești cinci ani am creat, înconjurîndu-ne de aceste ziduri de fum, o insulă de instabilitate.

Dar cred în Revoluția din decembrie.

Piața Universității. Aprox. ora 14.

Piața Universității. Aprox. ora 14.

Piața Universității.
Apar tanchetele armatei

Fotografii de Coconu Ioan

DANIEL VIGHI

POLITICĂ ȘI REVOLUȚIE

Dacă ar fi să încerc o formulă scurtă pentru a descrie ce s-a întâmplat fundamental în cei cinci ani trecuți de la 22 decembrie 1989, așa spune că în acest răstimp societatea românească a parcurs o trecere esențială de la implicit la explicit, de la ascuns la manifest, de la subînțeles la formulat. Revoluția română, dacă putem vorbi așa ceva, a fost mai ales o revoluție a explicitului. Revoluție aflată în curs încă.

România era, înainte de 1989, o țară relativ săracă, subdezvoltată, aparținând pe de-o parte Lumii a treia, pe de alta începutului secolului al XX-lea mai curînd decît sfîrșitului acestuia. Dar sărăcia și subdezvoltarea erau camuflurate de ambalajul sistemului comunist. Ambalajul a dispărut și ele au apărut pregnant. Căderea economică din acești ani nu este, așadar, decît expresia imediată a relevării unei sărăcii, cîndva bine disimulate, oficial cel puțin, sub un productivism emfatic și funcțional numai în cadrul „sistemului”.

Lumea la noi este profund frustrată de prețuri și de inflație. Dar prețuri mari existau în realitate și înainte de 1989, deoarece oferta era mult inferioară cererii, numai că prețurile erau implicite în „instituția națională” a cozii sau în sumele considerabile cerute de speculanți. O cerere limitată drastic de statul la coadă s-a explicitat în anii din urmă printr-o cerere la fel de drastic limitată, dar de această dată direct, clar, prin intermediul prețurilor mari în raport cu puterea de cumpărare a majorității. De asemenea, șomaj era și înainte, dar, oficial interzis fiind, el era disimulat prin umflarea enormă a schemelor de personal, prin menținerea în viață a unor ramuri nerentabile etc. După 1989 n-a apărut șomajul, ci el doar a fost explicitat.

Erau și înainte de 1989 oameni foarte ațuți și puternici, cu legături strîns cu nomenclatura locală, dispunînd de resurse considerabile. Dar „exprimarea” lor ca atare era oprită, ascunsă de imperatiile unei ideologii egalitariste și de gelozia unui tiran. După 1989, posibilitățile și interesele „baronilor” s-au putut exprima liber. Iar

ANDREI CORNEA

Revoluția explicitului

noua clasă „directocrată” ce stăpînește astăzi România nu a efectuat decît trecerea în legalitate, în explicit și în manifest. Desigur, averile, și toate posibilitățile au crescut mult, dar interesele fundamentale, relațiile fundamentale, procedeele lor fundamentale nu au făcut decît să iasă la lumină.

Chiar și la nivel strict politic s-a produs o explicitare a unor raporturi și grupuri de influență a căror posibilitate de exprimare și manifestare era extrem de limitată înainte din pricina monolismului partidului comunist. S-a observat, de exemplu, că partidele coaliției majoritare pot fi descrise ca fragmente autonomizate ale nomenclaturii comuniste, ce duc mai departe, diversificînd, completînd și adaptînd noilor împrejurări, mai vechi tendințe ale unor fracțiuni rămase la nivelul implicitului din PCR.

Mulți comentatori și politicieni deplîng apatia politică și civică a maselor. Dar această apatie este și ea veche, doar că, în trecut, ea era disimulată prin ședințe, adeviziuni, entuziasme artificiale. Astăzi ea se exprimă deschis prin, să spunem, recentul fenomen al absentismului electoral la alegerile locale parțiale.

Desigur că niciunde această „revoluție a explicitului” nu este mai pregnantă decît în sfera opiniilor. Existau și înainte de 1989 oameni cu convingeri liberale și „europene”, așa cum existau „autohtonisti”, naționaliști, xenofobi, antisemiți etc. Ei se exprimau însă voalat, de obicei la adăpostul literaturii și al publicațiilor literare. Disputa „protocronism-antiprotocronism” avea un caracter politic nefioidelic, dar manifestarea ca atare a politicii era interzisă. De aceea, pentru unii, explozia manifestă a acelorși tendințe după 1989 a venit ca o surpriză. Politizarea atitudinilor, renunțarea la disimulare sub protecția „literaturii”, trecerea unor persoane de la tribuna Uniunii Scriitorilor la cea a Parlamentului, ca și substituirea disputelor purtate în reviste de cultură cu cele prezente în mari cotidiane și la televiziune reprezintă tot atâtea exemple ale fenomenului pe care încerc să-l pun în evidență.

Nici la nivelul destinelor individuale lucrurile nu stau mult diferit: pentru foarte mulți oameni, o puternică orientare a interesului într-o anumită direcție rămînea, pe vremuri, la stadiul de „hobby”, era nevoită să se restrîngă la sfera privată. Numeroase aptitudini și abilități se mulțumeau așadar să se păstreze implicite, practic absente de pe scena publică. După 1989, adesea „hobby”-ul a devenit o nouă profesie, iar aptitudinile și cunoștințele exersate și acumulate în privat au putut intra în forum. Ceea ce era pentru multe vieți sortit să rămînă latent a căpătat în acești cinci ani drepturile legitimității și ale expresiei publice. Pe de altă parte, corupția, criminalitatea, lenea, obscurantismul – în general, deficitul moral ce marchează profund societatea românească de astăzi – nu sînt, nici ele, opere ale „tranzitiei”, ci, cel mult, „revelații” ale acesteia.

Din perspectiva „trecerii de la implicit la explicit” apare destul de clar de ce există o atît de mare divergență în aprecierea noutăților „reale” intervenite în ultimii cinci ani. De fapt, aprecierea depinde de perspectiva adoptată. Astfel, dintr-o perspectivă, să spunem, esențialistă, atentă exclusiv la „fondul” lucrurilor, la esențe, s-a schimbat puțin în această perioadă. Dimpotrivă, în lumina unei perspective fenomenologice, preocupată mai ales de ceea ce „se exprimă”, inovațiile sînt importante și profunde. Nu mai este aproape nevoie s-o spun, ambele perspective sînt unilaterale. Lumea românească s-a schimbat mult și totuși a conservat la fel de mult. O revoluție a avut loc fără îndoială, dar ea a actualizat posibilități latente mai curînd decît să inventeze altele noi.

Marea noutate a acestor ani a fost că în sfîrșit am aflat adevărul despre noi, ne-am privit în sfîrșit chipul autentic în oglindă: sîntem o societate încă subdezvoltată, dominată de frustrări de toate tipurile – o lume pe jumătate barbară.

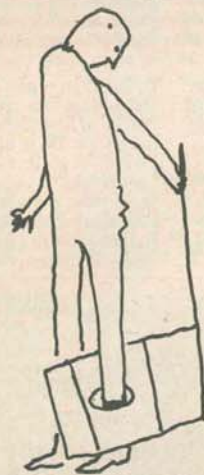
Unul dintre cîștigurile sigure în care credeam acum cinci ani, în primele săptămîni de după Revoluție, a fost acela al reconcilierii istorice româno-maghiare. Mi se părea atunci foarte greu să mai poată cineva răsturna uriașă dovadă de solidaritate interetnică petrecută în Timișoara. A fost, fără îndoială, și asta o utopie în plus alăturată altora în acea vîrstă de aur a istoriei noastre postdecembriste care a durat o lună, cel mult două. Revoluția a fost și tragică, și tenebroasă, și măreată. A prilejuit resturi de curaj care au întemeiat libertatea cîștigată pentru prima dată atunci, fără să fie dată așa cum se dădeau alimentele prin magazine. În primele săptămîni am trăit cu toții un fel de romantism avîntat, pur și moral; starea aceasta am mai regăsit-o în Piața Universității.

Tot ce s-a întâmplat mai apoi pare un fel de lungă trezire dintr-o betie intensă, o mahmureală plină de lehamite; de aici sentimentul de insatisfacție care a îmbrăcat uneori forme extreme, ultimative. Totul este și a fost inutil, se spune adesea, sau, altfel, se dă vina pe popor care nu este copt, nu are maturitate democratică și nici cultură politică să perceapă și să asimileze marile idealuri ale Revoluției. Așadar, la cinci ani de la eliberarea României de sub ocupația comunistă, putem depista o criză politică, un abandon abrutizat. Ne cerem unii altora astăzi, ca și în urmă cu patru ani, să nu trădăm idealurile Revoluției și oamienii par că au uitat că a existat vreodată așa ceva, așa că am rămas cîțiva, puri și lunatici, și retrăim starea de atunci la date fixe, în ritualuri monotone care riscă să înceteze totul încă și mai mult. Reveiriile, avînturile mesianice sau deprimările pot fi utile în literatură, în politică altele sînt întrebările; bunăoară, cînd trădăm idealurile: atunci cînd le abordăm idealist sau pragmatic? A trecut vîrsta romantică a politiciii – se întrebă, ar trebui să se întrebă, oamienii politici din opoziție – sau unii dintre noi ne transformăm pe nesimțite în avocați ai Diavolului, împingînd intransigența trează a unora în brațele păcatului? Alta: pentru traducerea idealurilor Revoluției în concretul cotidian este suficient să le afirmi nediferențiat sau ar trebui să le consideri mai degrabă expresia unei deveniri – un proces treptat, structurat într-o strategie coerentă?

Dacă vom analiza însă dinamica politică din vremea Revoluției și pînă astăzi, concluzia ar fi mai degrabă inversă. Astfel, atît idealul reconcilierii etnice, cit și acela al decomunizării țării nu s-au pîrut în urmă cu cinci ani împlinite, miraculos aproape, prin chiar înlăturarea lui Ceaușescu. Din această perspectivă, toată istoria noastră postrevoluționară ne apare ca o continuă degradare a ceva sublim, paradisiac aproape, care a durat, așa cum am spus, ci-

teva luni. De aceea, ca să nu mai trateze idealist idealurile, Opoziția are de gîndit la două aspecte esențiale: discursul politic și comportamentul politic. Acestea două se completează reciproc, tot așa cum gestul însoțește și subliniază replica în lumea teatrului. În fapt, și politica este un fel de teatru – cu scenă, regizori și actori. Întrebarea pe care ar trebui să și-o pună liderii Opoziției ar fi, așadar, cam ce fel de spectacol ar trebui să ofere electoratului, pentru că apare tot mai evident că simpla afirmare exaltat-mesianică a citorva idealuri nu mai convinge. Comparația posibilă ar fi aceea cu un ageamiu în ale literaturii care își strigă sentimentele și iubirile în pagina scrisă ca să constată că cititorul cască plictisit la tot tumultul său. Asta este paradoxul în care trăim: idealurile nu ne pot salva din criza politică, nu sînt suficiente, și cu cit le afirmăm mai tare și mai răspicat, cu atît convingem tot mai puțin. Idealurile trebuie puse altfel în pagină în discursul politic. Tot așa cum scriitorul priceput se folosește de sentimente și nu rămîne la ele, în politică pragmatismul, profesionalismul rațional, moderația, vorba bine măsurată sînt mijloace, posibile, de a face cu puțință concretizarea idealurilor. Asta este rațiunea politiciii. Omul politic trebuie să fie puțințel monoton, conformist, burghez, să poarte cravată și servietă diplomat. Este greu să ni-l închipuim pe Helmut Kohl dînd declarații explozive presei în fiecare săptămînă. În politică nu este bine să „fii afulșul” încontinuu, să fii interesant în fiecare zi și cu orice prilej. Există din acest punct de vedere la noi o complicitate ruinătoare între oamienii politici și presa, în care cei dinții lasă de multe ori impresia că doresc să fie în mijlocul atenției cu orice preț și indiferent de consecințe. Prin urmare, comportamentul politic trebuie să dea impresia de siguranță, pentru că electoratul nu dă votul acelor oameni politici care creează impresia improvizatei și aventurii. Siguranța presupune o anume consecvență în atitudine: nu poți într-o săptămînă să declari ceva și în cealaltă să contrazici ceea ce ai declarat înainte. În același fel, nu se poate ca un lider să-și transforme colaboratorii în subordonați necondiționați în numele unei discipline care nu a fost cîștigată prin adeviziune liber asumată. Pe de altă parte, într-o coaliție este nevoie de un comportament politic specific unei coaliții, în care prioritară este necesitatea armonizării intereselor și dialogul, gata să intre în negocieri și compromisuri.

Discursul politic nu ar trebui nici el să fie perpetuu maniheist, pentru a nu banaliza acuzația. Poate că Opoziția ar fi bine să încurajeze și să susțină Puterea în eforturile de integrare în Comunitatea Europeană sau în structurile NATO tocmai pentru ca aceste realizări să nu poată fi reclamate de Putere în beneficiul propriu. În fapt, alianțele președintelui Ion Iliescu cu partidele extremiste fiind o formă de delegitimare democratică în opinia publică europeană, reafirmarea periodică a disponibilității Opoziției de participare la guvernare în vederea consolidării democrației și a imaginii noastre externe îi poate crea președintelui mult mai mult înconfort politic decît simplista critică de rutină. Exemplele ar putea continua, dovedind toate că această nouă punere în pagină a discursului politic ar putea aduce un spor de eficiență în acțiunea politică fără abandonarea unor principii sau idealuri. Poate că paradusul pe care l-am întrevăzut o clipă după Revoluție nu-l vom mai regăsi niciodată de acum înainte; numai că, avîndu-l atunci, sîntem condamnați să trăim între mirajul lui și realitatea deprimentă de acum. Tensiunea aceasta tragică și streșantă este, probabil, prețul care trebuie plătit pentru a putea ameliora lumea asta în care trăim. În rest, Revoluția este o himeră uitată de mai toată lumea. Ceremoniile nu mai pot minți pe nimeni: Paradusul este gol.

Perjo

O abordare comparativă a folclorului religios al sărbătorilor noastre de iarnă presupune cu necesitate studiul interacțiunilor dintre păgânismul greco-latin, creștinism și substratul autohton la noi și la vecinii noștri. Este ceea ce a întreprins, acum 60 de ani, Petru Caraman într-o celebră teză de doctorat, publicată întâi în limba polonă și tradusă la noi abia în 1983 cu titlul *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*. Urmind studiilor mai vechi ale lui At. Marienescu, I.K. Schuller, G. Dem. Teodorescu, B. Bártok, Al. Rosetti ș.a., Petru Caraman a evidențiat două aspecte esențiale: a) originea latină și mediteraneană a obiceiului colindatului, și b) locul central al patrimoniului românesc în contextul răsăritean european. Studiile lui I. Bârlea, O. Buhociu, M. Pop, Monica Brătuțescu (cu a sa *Colinda românească*, București, 1981) au completat și dezvoltat studiul comparativ și sistematic al colindelor noastre.

Este știut faptul că, la noi, creștinismul nu a fost instituit sau impus la o anumită dată, ci a „pătruns prin infuzie”, pe baza legăturilor dintre populațiile romanizate de pe cele două maluri ale Dunării. Misiunea Apostolului Andrei în Scythia Minor și spre gurile Dunării (potrivit unei tradiții consemnate de Eusebiu din Cezareea) a fost probabil primul impact al strămoșilor noștri cu noua religie. În condițiile în care creștinismul practicat de proto-români a avut o factură „populară”, sub jurisdicția probabil intermitentă a unor horepiscopi („episcopi de țară”), o parte din termenii creștini de origine latină din română au fost „forțați pe loc” de vorbitorii latinei de la Dunărea de Jos. Astfel: *Învier* (care nu vine de la *resurrexio* ca în celelalte limbi surori romane), *credință* (construct local, fără legătură cu *fides*), *treime* (ca formație deosebită de *Trinitas*), *Fecioară* (dar și *vărgură*, de la *virgo*, ca în celelalte limbi romane), *Înălțare* (și nu un termen provenit din *ascensio*), *lege* (cu sens de religio), *împărtașanie* ș.a.m.d. Pe această listă de termeni religioși „locali” am putea trece și cuvântul *Crăciun* (provenit după ipoteza etimologică a lui Aron Densușianu, susținut apoi și de Ov. Densușianu, Al. Rosetti, Al. Graur etc. din *creatio*, „onis”, deosebit de fr. *Noël* sau it. *Natale* proveniți din *(Dies) Natalis*. (S. Puscariu îl etimologizează din *calatio*, ac. *calationem*; există, între altele, și o ipoteză a lui E. Čabey, care îl apropie de alb. *körtsuni*, „butuc”, socotindu-l astfel ca provenind din substrat; v. I. Fischer, *Latina dunăreană*, București 1985, p. 152, notă.)

Oscilația datei Crăciunului (pînă la fixarea ei definitivă) pe durata unei perioade din vechiul calendar roman în care cădeau cel puțin trei sărbători importante, *Saturnalia*, *Dies Natalis Solis Invicti* și *Calendae Ianuarii*, a avut drept rezultat coalescența, contaminarea și camuflarea unor practici rituale legate expres de aceste sărbători pre-creștine. Să adăugăm la aceasta și împrejurarea, de natură să sporească oarecum confuzia, a sărbătorii inițiale a zilei Nașterii Mintuitoarelor o dată cu Boboteaza (cele două nașteri, cea trupească și cea spirituală, fiind astfel nedespărțite la început), pe 6 Ianuarie, pentru ca, începînd din secolul al IV-lea, Crăciunul să fie fixat (deosebit de Bobotează) pe data de 25 decembrie, dată ce fusese oficializată

în calendarul păgîn cu un secol mai devreme de împăratul Aurelian, dar avînd inițial semnificația sărbătorii nașterii lui Mithra, zeul oriental al Soarelui, extrem de popular în primele secole ale erei creștine.

Între sărbătorile romane din proxima vecinătate a lui *Dies Natalis*, *Calendae Iulianae* aveau un puternic caracter augural: se ura belșug și sănătate pentru noul an, se făceau daruri, aveau loc travestiri, se prevedea viitorul. În schimb, *Saturnalia*, care începeau pe 17 decembrie, se caracterizau printr-o libertate fără opreliști, petreceri licențioase și ospețe mari desfășurate sub „obăduirea” unui „rege” ales *ad-hoc*. Un document din secolul al IV-lea consemnează martiriul unui soldat creștin din Durostorum, Dobrogea, care refuzase „onoarea” de a fi fost ales rege al sărbătorii păgîne. Să-i dăm cuvîntul lui Ov. Bârlea care sintetizează bine consecințele acestei suprapunerii de straturi ce au dat caracterul coalescent și destul de „amalgamat” al datinilor legate de sărbătorile noastre de iarnă: „Confuzia a fost mărită de împrejurarea că la început Crăciunul a fost serbat, e drept scurtă vreme, o dată cu Boboteaza (6 ianuarie), iar treptat, începînd din secolul al IV-lea, la 25 decembrie, dar concomitent cu Anul Nou, de care a fost separat abia mai tîrziu, începînd din secolul al XVI-lea, cînd acesta din urmă a fost comutat la 1 Ianuarie, ceea ce a dus la amalgamarea care surprinde astăzi pe cercetătorul obiceiurilor românești din această perioadă. Această confuzie a cimentat caracterul deosebit, de natură numenală, a întregii perioade de 12 zile dintre Crăciun și Bobotează, pretutindeni în Europa, cu numeroase variații și transpuneri de la o sărbătoare la alta. Ca urmare, o seamă de obiceiuri sînt practicate cînd de Crăciun, cînd de Anul Nou sau Bobotează, uneori în două sau chiar trei din aceste sărbători, într-o caleidoscopie regională care se refuză oricărei clasificări strict calendaristice. De altfel, însăși denumirea transilvăneană, Crăciunul Mic, sau bănățeană, Fratele Crăciunului, dată zilei de Anul Nou, indică această extindere prin contaminare” (I. Bârlea, *Folclorul românesc*, vol. I, Ed. Minerva, București, 1981, p. 268).

Colindatul românesc are un caracter extrem de bogat, reflectînd straturi de cultură deosebite. El include practici rituale de substrat (aici putem numi: prerogativele cetelor de flăcăi, travestițiile, mascările, obiceiul descolindatului etc., adică vestigii ale unor inițieri străvechi precum și elemente de ritual funebru: Moșii de Crăciun), altfel spus, *datini autohtone* ale solștiului de iarnă, care s-au menținut nu numai după introducerea sărbătorilor romane (asumarea datinilor de substrat prin interpretatio

romana), ci au supraviețuit și s-au asimilat și celui de-al treilea strat de cultură religioasă: creștin. „Concentrarea la *Calendae Ianuarii* a unor practici locale dispartate ca dată” — scrie Monica Brătuțescu, op. cit., p. 43 — „nu a avut doar un caracter cumulativ. În acest proces, stratul autohton a fost îmbogățit prin aportul filonului greco-roman și s-au creat premisele unui ceremonial de sinteză” (s.n.).

În cadrul acestui ceremonial de sinteză, colindele dețin locul central. S-a demonstrat de multă vreme originea pur latină a termenului (derivat din *calendae*), chiar dacă forma modernă (colindă) arată și o influență sud-slavă; varianta *corindă* din unele părți ale Transilvaniei este considerabil mai veche, indicînd forma moștenită de români direct din latină.

Cercetătorii disting trei practici deosebite de a colinda:

a) *Moș Ajunul Copiilor* („Colindeți” în Oltenia și județul Olt, „Pițărâi” în Transilvania și Banat), practicat doar în seara de 23 spre 24 decembrie și care constă dintr-un foarte scurt recitativ augural rostit de cortegiul copiilor: el amintește izbitor de urările practicate de romani la calendele lui ianuarie: de comparat „tot filii, tot porcelli, tot agni (...)” cu românescul „Ațiția miei, ațiți viței, ațiți porcei, ațiția boi, ațiția oi (...)”.

Foto Iulian Puiu

Muzeul Tăranului Român

b) *Colindatul propriu-zis*, „gen amplu diversificat tipologic”, productiv și de o extraordinară vitalitate, care se practică de cete de flăcăi, fete sau mături, cete asemănătoare unor confrerii sacre bine organizate, și care colindă de Crăciun și, uneori, de Anul Nou. Și, în fine:

c) *Cîntecul de stea ale copiilor*, cîntec care încep cu Crăciunul și se termină cu Boboteaza și a căror sorginte creștină este cit se poate de evidentă. Desigur, între aceste subgenuri au existat contaminări și fluctuații (mai

ales pentru al doilea, cel mai bogat reprezentat și luxuriant tipologic). În pofida întrepătrunderilor, textul colindelor propriu-zise a fost înțeles, corect, ca depozitar al unor rituri autohtone dispărute din tradiția populară. În urma unui elaborat efort de sistematizare-tipologizare a ieșit la suprafață un continent scufundat ce evidențiază un adevărat tezaur de nucleu mitologic: colinde cosmogonice, rituri de pubertate și rituri păstorești (Miorita — colind, între altele), colinde vîntorești, rituri agrare și funerare etc., etc., punînd în circulație un număr mare de personaje numinoase: vîntorul, păstorul, pescarul, grădinarul, ființe supranaturale, animale mitologice (leul, dulful, cerbul etc.), pomi „îmbrășișiți”, făpturi astrale (Soarele, Luna) în dubla lor ipostază de personaje, umane și sacre totdeodată.

Chiar dacă numai o anumită parte a repertoriului colindei poate fi considerată riguros creștină, distincția între colinde laice și colinde religioase este contraproductivă, căci, pe de o parte, latura pre-creștină a unor motive mitice nu exclude nicicum sacralul, iar pe de alta, așa cum observă cu justețe Monica Brătuțescu, între Dumnezeu sau sfinți și personajele mitologiei populare nu se stabilește un raport de opoziție; poate doar în acele legende muntești și moldovenești care pun în joc eroi antagonici, precum Crăciun (nu însăși Crăciunea), dar cu acestea am ieșit din sfera propriu-zisă a colindelor. Astfel, arată M. Brătuțescu, „Iisus dansează cu Sora Soarelui, Siniccoară salvează de la înec corăbiile Soarelui, iar nașterea pruncului Iisus este vestită de către o zînoară” (ibid., p. 59).

În plus, caracterul sacru al colindelor socotite altădată „laice” este evidențiat și de sentimentul de text aproape „revelat” („așa cum l-am primit”), de

multe ori devenit, mai mult sau mai puțin intenționat, greu sau în-inteligibil, al incipit-urilor, și nu numai; exemplul clasic: *aleroi, leroi ler*, care, deși formă coruptă (din *aleluia*), păstrează un aer hieratic, i-recognoscibil.

Cu regretul că lipsa de spațiu nu ne îngăduie continuarea analizei, să mai notăm în finalul acestui rapid excurs privind colindele că stratul cel mai arhaic al acestora a fost deosebit de productiv în practica ritualurilor de iarnă ale Crăciunului. La sursele colindei arhaice descoperim mitul, fapt de deosebită importanță pentru istoria religiilor. În plus, nu putem face abstracție de realitatea că poezia cultă românească își află începuturile sale orale în laboratorul multisecular al colindei noastre tradiționale.

Faptul că stratul cel mai vechi, autohton, de substrat conjunct practicilor religioase creștine, a rămas genul cel mai productiv și mai bogat reprezentat pînă azi arată latura profund generoasă, tolerantă și cultural comprehensivă a creștinismului românesc.

Librării în țară în care găsiți revista „22” săptămînal

ALBA IULIA: „Biconfort”, Str. Republicii nr. 5, tel. 81.18.33

ARAD: „C & M Anticariat”, Str. Lucian Blaga nr. 2-4, tel. 21.77.49

BRAȘOV: „Bibliopola”, în incinta magazinului STAR (parter)

CÎMPINA: Casa Cărții „Libra”, B-dul Carol I, bl. 14 G, tel. 33.38.63

SIBIU: Librăria „Humanitas”, Str. N. Bălcescu nr. 16, tel. 21.14.34

SATU-MARE: „Princeps Livis”, Str. Țibleșului nr. 1, tel. 71.75.03

Cursele TAROM pentru Londra, Paris, Zürich, Stockholm, New York au întârziere

Teoretic, biletele cumpărate prin TAROM pentru cursa București-New York-București prezintă două avantaje: prețul mai mic (o diferență de sute de dolari) și călătoria mai scurtă (doar 11 ore) fără escala la Frankfurt sau Viena a companiilor americane. Dacă însă, așa cum se întâmplă azi, 12 decembrie 1994, cursa TAROM își face escala pe aeroportul Otopeni, înainte de imbarcare, al doilea avantaj a dispărut. La început părea să fie vorba doar de o mică întârziere față de ora stabilită (10), atât de mică încât nici nu merita anunțată. Printr-o stație care hârție, o voce sovăznică și indiferentă anunță în sfârșit pasagerii de New York că vor pleca „pe la 11”. Nu numai ei; și cei cu bilete pentru Paris, Londra, Stockholm, Zürich. Nu se spune de ce. Nu se cer scuze. Anunțul se repetă după o vreme, doar că acum ora de plecare pare să fie 13. Pasagerii, majoritatea români, dar și cîțiva străini (mai grăbiți sau dorind să facă o mică economie), așteaptă cu o liniște antrenată, citind ziare: destui vîrstnici, cîțiva tineri, cu copii foarte mici în brațe, oameni de afaceri, funcționari avînd de schimbat avioane, de semnat contracte, provinciali la prima lor călătorie în străinătate, veniți cu trenul de noapte. Cei mai nerăbdători se plimbă printre schele (aeroportul e în lucru de cîteva luni) în sălile tot mai aglomerate.

Sînt cel puțin 600 de pasageri la cursele întârziate. Peste 1.000 de ochi fixează, cu neliniște, prin geamurile prăfuite ale aeroportului, avioanele TAROM, cu vîrfurile în asfalt – păsări de metal, înțepenite. Păsări adevărate – vrăbiile – topăie înăuntrul aeroportului, pe mesele care la 3-4 ore sînt curățate de hîrtii, scrumiere pline, pahare de carton, șticle etc. Aerul este plin de praf, fum, zgomote: ciocane, aparate de sudură etc. Toaletele sînt relativ curate, dar apa ba curge, ba nu. Hîrtia igienică se dă cu porția – dacă e îngrijitoarea acolo.

Avem probleme cu banii, cu benzina și cu cei care nu sînt români

Firea fatalistă a românului se manifestă deja: nu se arată nimeni prea indignat, nici prea curios să știe exact de ce nu se pleacă. S-ar părea că nu e benzina. Pentru cursele TAROM nu e, avioanele celorlalte companii – ALITALIA, SWISSAIR, AIR FRANCE etc. – vin, pleacă. Celor porniți devreme de-acasă li s-a făcut între timp sete și foame. La etaj îi așteaptă două oferte: în stînga, restaurantul cu sandvișuri, Pop-Corn, băuturi pe valută (dacă o au, dacă se îndură s-o dea); în dreapta, plata în lei: o chiflă cu cașcaval – 4.000 lei, o cafea – 3.000, un pahar de apă minerală – 1.000. După părerea profesorilor de economie, salariul mediu în România ar fi acum de 200.000 imposibil, adică cca 147.000 în mîna. Pe lună.

La ora 14, pasagerii deduc că escala în Otopeni va mai dura 4-5 ore, fiindcă sînt poftiți la restaurant. Printre schele se face o coadă lungă și, pe baza *boarding-card*-ului, fiecare va primi o chiflă cu cașcaval, 1/2 de pahar cu Sprite și o cafea pe care o va consuma cu atenție și economie. Pentru că doar la ora 18 vor mai primi din nou chifla, Sprite și cafeaua într-o ceașcă de plastic cu miros ușor dubios. Între timp, cei cărora le-au cedat nervii și-au cumpărat sticla cu apă minerală pe valută, iar cei cu nervii tari au așpit, ghemuiți pe scaunele tari, înveliiți cu paltoane. Grija bagajelor și a anunțului confuz care amină mereu plecarea cu încă două ore au lăsat-o celor din preajmă. Afară s-a făcut întuneric. Înăuntru s-au creat mici alianțe, solidaritatea precară a celor ce s-au trezit alături dintr-o întimplare care, încet-încet, devine destin. Sălile sînt tot mai înghesuite și aerul tot mai greu. Cînd unul, cînd altul îl recunoaște pe Iosif Sava, un pasager ca și ceilalți, care așteaptă, împreună cu soția, sfîrșitul escalei din Otopeni. Bucuria de-o clipă de a te descoperi alături de un personaj al mitologiei ecranului și proba unei situații egalizatoare în care nici bunul-simt, nici popularitatea nu servesc la nimic. De-acum înainte, e greu de spus dacă se va mai pleca sau nu. Mai greu de spus însă este ce va face TAROM-ul cu toți acești oameni, deja istovii, încărcări de bagaje, cu programele și întîlnirile date peste cap. O situație pe care poliția de frontieră și angajații TAROM-ului au mai asistat-o – de nenumărate ori pînă acum: clatină din cap cu solicitudine, nu au dreptul să se pronunțe, dar ar vrea ca pasagerii să înțeleagă că ei aparțin altor instituții. Oameni informați (de aici sau din New York) au să-ți strecoare printre dinți „explicația” întârzierii: s-ar părea că TAROM-ul are mari datorii de plătit. S-ar părea că cel ce n-a primit banii datorati e un arab. Iată unde am ajuns – dacă cel care alimentează cu petrol avioanele românești nu e român, ci arab.

Cronica unei călătorii amîinate

Ce s-ar fi întimplat cu TAROM-ul în altă țară decît România?

Reîntorsii la amintirea iernilor lui Ceaușescu (trenuri înzăpezite, gări cufundate în întuneric și frig, nimeni care să-ți poată spune ceva), unii adaugă o grijă în plus la oboseala zilei de azi și la neliniștea celei de mîine: să nu supere cumva autoritățile. Ofează în șoaptă și citeșc ziarle la zecea oară. Alții, care au aflat în ultimii ani cîte ceva despre importanța clientului (fie el și doar pasager al unei companii de zbor românești), zvicnesc din cînd în cînd, nervoși, de pe locul lor, urcă și coboară scări, dau telefoane, întreabă. Riscînd să nu li se mai dea voie să intre din nou în sala de imbarcare, trec de „controlul pașapoartelor” în căutarea „purtătorului de cuvînt” al TAROM-ului, spre care au fost îndrumați. Chiar dacă el ar exista într-adevăr (fapt de care funcționarii companiei se îndoiesc), cine ar putea avea pretenția să-l găsească în aeroport de cite ori vrea și la orice oră – li se răspunde. „Frontieristii” se consolăază mai ușor cu absența purtătorului de cuvînt decît cu cea a directorilor. N-au la dispoziție decît telefonul: dacă sună însă la 1204 după directorul operațional (Gălățeanu), află că abia a plecat, că vine după 40 minute; că e pe pistă; caută petrol; alimentează avioanele etc. Despre celălalt director nu se știe decît numele (aproximativ) – Brutaru. Păcatele TAROM-ului rămîn a fi asumate doar de două funcționare, antrenate să aibă un aer grăbit, să nu privească în ochi, să ridice din umeri, exasperate.

• De ce se plîng pasagerii atîta? Ce, numai ei pierd timp și bani? Cit a pierdut TAROM-ul, care a plătit de două ori în plus masa pentru 600 de persoane... Cit ar fi vrut pasagerii să fie mai mult anunțați decît din oră în oră? (Șefa de tură, care traversează sălile, îmbrumfă și stresată.)

• Nu dumneavoastră vă reproșez, un director al TAROM-ului așa vrea să am în față, să-l apuc de guler ca oamenii care așteaptă. Știți ce s-ar fi întimplat cu TAROM-ul mîine, după o zi ca azi, dacă am fi trăit în altă țară? (Un bărbat tînăr, cu o figură exasperată.)

• De ce nu se pleacă? Nu e petrol. Cînd s-a aflat că nu e? La ora 9. Nu puteau fi anunțați pasagerii ca să nu vină la aeroport cu noaptea în cap? Nu s-a știut mai devreme. Nu se putea să li se ceară scuze măcar? Asta da, asta se putea! (R.N., funcționară TAROM.)

Să n-o luăm iar de la capăt cu rușinea de a fi român

E importantă presa, opinia publică în această țară. La 17.30, aceeași voce neprecisă, dar un alt anunț: Compania TAROM cere scuze pasagerilor și dă asigurări că cele 4 curse întârziate vor pleca în jur de 18.30. E noapte de-a binelea, pe pistă licăresc lumini roșii, iar sălile de imbarcare gem de lume: vietnamezi desculți, sau nu, cu picioarele încrucișate, trei musulmani așezați pe covoraș, în poziție rituală, oameni pe bănci, oameni în picioare. Aerul dens de fum te ustură pe gît. Pe ecranul cu plecările (verde pe negru), cei cu ochi buni pot să descifreze ora 18.15 pentru New York. Este ora 19, cursa de New York nu a fost anunțată încă, dar un șir lung se încolățește la poarta nr. 1, cu fețele trase, cu hainele în brațe. Mă trezesc gîndindu-mă: ce puteau simți oare cei deportați brusc dintr-o zi obișnuită a vieții lor în Transnistria, în Bărăgan, la Poarta Albă? Am sentimentul sacrilegiului și orice nemulțumire îmi dispare pentru cîteva clipe. Poate că la același lucru se gîndesc și cei din jurul meu, de vreme ce tac? Recitesc iar *Libertatea* (12 decembrie 1994): fraze triumfaliste despre intrarea noastră în Europa, în lume. Mă gîndesc stupefiată la ce îi așteaptă pe cei ce vor deschide lumea lor spre lumea noastră, ca două vase comunicante, dacă TAROM-ul va (mai) supraviețui în aceeași formulă.

E impredictibilă luna decembrie, totuși. După 19.30, un incident mărunț declanșează revolta. Pe un fundal de fețe întunecate, strigăte: Ai la dispoziție 5 minute ca să îți chemi directorul. Acum, aici. Și deschideți ușile, să respirăm aer. Nu sîntem animale. Ce securitate, a cui securitate? E mai bine să spargem geamurile? Cheamă-ți directorul, să spună ce-au de gînd. Stăm de 12 ore cu 2 sandvișuri – în praf, în fum. Ajunge. Dacă nu, 200 de oameni vor ieși pe pistă.

E ora 20.20. Sîntem în avion. Pasagerilor li se anunță întârzierea (peste 11 ore) și li se cer scuze. Există locuri date mai multor pasageri, nu se știe cum.

Epilog

• Avionul e foarte bun: Airbus, Transilvania. Da, da, cel care era să cadă la Orly. Din luna mai pînă acum am mai făcut 6 zboruri pe această rută. Cu TAROM-ul, acum o săptămînă, am mers la fel. Acum o lună am stat 4 ore pe Otopeni și 3 ore la Timișoara. Da, în România mai trebuie să vin, dar cu TAROM-ul nu mai merg niciodată. (C.D., președintele unei firme americane care face afaceri cu România.)

• Pe aeroportul J.F. Kennedy, oameni care și-au pierdut legăturile, oameni cărora nu li s-au expediat bagajele și cărora o funcționară de la DELTA le explică, în englezește, că li se vor trimite acasă, să lase doar adresa.

GABRIELA ADAMEȘTEANU

REVISTA PRESEI SĂPTĂMÎNA DE HÎRTIE

• A mai trecut o săptămînă în care „Reșița” a fost de departe cuvîntul cel mai folosit în coloanele ziarelor • Așa că Reșița a născut patos: „Un oraș ce devine stare de spirit – Disperarea națională”, titra *România liberă*. Și tot în acest cotidian, Octavian Paler face o paralelă cu ce s-a întimplat acum 5 ani în decembrie și constată că represiunea prin ne-simțire poate demoraliza mai tare decît gloantele. „Și merita oare să facem o revoluție doar pentru această descoperire?”, se întreabă neliniștit editorialistul • Pe de altă parte, Reșița a născut fiori poetici în cotidianul Azi (nr. 1.380): „Reșița a scăpărat amnarul. Se va aprinde iasca guvernării?”, dar și în *Jurnalul național* (nr. 470): „În postul Crăciunului, la Reșița se mîncă mîting pe pline” • Reșița a dat friu sentimentului „critic constructive” în *Dimineața* (nr. 1.188): „În general, primul ministru va demonstra competențelor metalurgiști și constructori de mașini din celebra cetate a oțelului că oricît am prețui aportul altora – și-l vom prețui cum se cuvine – ei nu vor mai fi garanți pe o linie moartă” • Dar Reșița a mai născut și delir interesat în aproape cotidianul *Vreamea* (nr. 574): „Acum, la Reșița și în alte centre industriale, oamenii se trezesc și constată că nu mai au unde munci, nu mai au din ce trăi. (...) Petre Roman și ai lui au cheltuit, nesăbuit și insolent, banii poporului român, strîngîi de Ceaușescu și au luat Guvernului Văcăroiu orice posibilitate de a re-

dresa situația”. Semnat, Adrian Păunescu • Dar pentru a încheia o dată cu această chestiune, merita să cităm din șeful statului, care le-a răspuns reșitenilor: „Înțeleg, mai mult decît pot spune cuvintele, neacuzurile cu care vă confrunțați” • Și așa ajungem la celălalt cuvînt-temă al săptămîinii: Timișoara • „Într-adevăr, după cum s-a spus adesea, comunismul s-a născut pe Neva și a murit pe Bega”, se arată, printre altele, în mesajul Majestății Sale Regele Mihai către țară • Despre Revoluție vorbește pasionant ca într-un film cu comisari Sergiu Nicolaescu în interviul din *Zig-Zag* (nr. 238): „asupra faptelor și acțiunilor diversionist-teroriste nu există nici o îndoială”; „amestecul străin a existat din toate direcțiile”; „dorința de federalizare a României este evidentă la aproape toți vecinii României” • În schimb, Valentin Gărbulescu, președintele Comisiei Decembrie '89, arată în *Cronica română* (nr. 586) că acum se știe exact cine a tras în timpul Revoluției, dar „nu s-a putut dovedi limpede, și fără echivoc, existența teroristilor” • Cam atît, căci în rest ziarle scriu oficial și banal, dacă nu doar senzationalist, despre comemorarea celor 5 ani de la Revoluție • *Curierul național* (nr. 1.150) publică – cu subtext, desigur – o declarație de la conferința internațională „Europa Centrală și de Est după 1989”, desfășurată la Timișoara și patronată de Tökés László: „România riscă să rămînă în afara istoriei dacă nu respectă dorințele maghiarilor” • Adevărul (nr. 1.441) prezintă concluziile unei mese rotunde organizate de PL '93: „CDR e pe cale de dispariție; partidele din opoziție și-au pierdut corespondentul electoral” • Să așteptăm motiunea și Crăciunul! •

MARIAN CHIRIAC

Fixația

Recapitulind sumarele execuții, la care Pleșu se dedă cu delicii, vom observa jute un soi de preferință. Victimele sînt culese exclusiv dintr-o mereu aceeași parte a baricadei. Greșelile incriminate sînt comise de ceea ce el numește stînga intelectuală. Și față de ea, el nu știe ce e mila. Ii displace pînă la repulsiu speța de indivizi fanatizați, gata să îndeplinească un ordin, înșurubăți într-un mecanism care rețea individualitatea liberă, privind cu supuner și extaz spre Moscova sau spre Havana. E tăios dezlăuită încăpăținarea în eroare cu corolarul ei ridicol. După epuizarea tuturor eșecurilor mai există totuși cărțurari care nu vor să admită evidența falimentului doctrinei comuniste și care persistă să fie prizonierii unei dogme. A pedepsi sarcastic o investiție de energie oarbă și sterilă - înverșunarea pe acest plan se dovedește salutară. Astfel folosit, spiritul vigilant și zellemitor al lui Pleșu merită admirat. Numai că, atenție, în zelul său de a persifla rătăcirile provocate de o credință, el omite pe parcurs să mai respecte o distincție. Nu tot ce înseamnă preocupare pentru dreptate socială, pentru apărarea năpăstuiților, pentru angajare în treburile Cetății poartă ineren blestemul lipsei de rodnice. Deprens să fie caustic și neinduplecat, autorul îngroapă deseori cu o lovitură de sapă un bun de preț, viu, necesar, nobil în natura umană.

Adulmecindu-l pe dușman, el îl zărește încă din primele ispite ale vârstei tinere, căci Diavolul răspîndește o molimă periculoasă în special în sufletele imature, încă neșlefuite de experiență. „Întotdeauna n-i s-a părut, spune Pleșu, că alunecarea prematură la stînga nu corespunde unei operațiuni de discernămint, ci unei anumite tipologii sufletesti. Înclinați spre militantism justițiar sînt, de pildă, mai ales tinerii care în loc să-și înceapă drumul cu întrebările mari - solemne și naive - dar esențiale pentru un bun demaraj al vieții spirituale (De ce trăim? Ce e adevărul, răul, iubirea și moartea? etc.) se lasă inflamați de întrebări secundare. Grave, dar secundare: „La ce e bun colonialismul?“, „Cum să surprimăm nedreptățile sociale?“, „Cu ce drept intră americanii în Vietnam?“.

De astă dată, sincer vorbind, tonul malicios sună cam căznit, nu-și prea atinge ținta, deoarece autorul amestecă lucruri diferite. Unde am mai auzit îndemnul de a nu părăsi biblioteca și mersarea plină de proiecte și manuscrise, astupind urechile la mișcarea străzii? Fără să o zică deschis, Pleșu nu se deplasează decît în perimetrul cunoscut, stabilit de mentorul său, Constantin Noica. El pledează perseverent pentru un model cultural opus oricărei prezențe active în Agora. La o examinare atentă, programul de înnoire enunțat de Noica este expus și în Dilema, punct cu punct. Comparînd formarea sa intelectuală cu lecturile celor ajunși o pradă a Diavolului, Pleșu nu ascunde un sentiment de mindrie că a fost ferit de ispite sterpe. Și adaugă cu ironie abia apăsată: „și iarăși ca neinițiat, ești stingerhit să constăți că n-ai căzut niciodată răpus de farmecul acestei cărți“ (obiectul batjocurii e Anti-Dühring).

Știm din Jurnalul de la Păltiniș că maestrul îi dojenea pe discipolii săi că își pierdeau vremea răsfoind pe Marx, pe Freud, pe Nietzsche, adică pe principalii rebeli în gîndirea modernă. Aceștia erau, în interpretarea sa, niște falsi idoli fiindcă s-au îndepărtat de calea reală spre adevăr și cunoaștere. În fața unui tribunal al spiritului, culpa cea dintîi, pentru care nu pot fi iertați, este influența pe care o exercită asupra minților tinere, deturnate de la studiu și de la întrebările fundamentale ale existenței. Pentru filosof, întreg Apusul, de un secol încoace, zace cantonat într-o zonă de imaturitate. Nimic nu-i stîrnește mai mult sila decît spectacolul cheltuirii de aptitudini spirituale în indeletniciri minore. Cînd un cărțurar e prins în flagrant delict, sentința aspră survine imediat și categoric. Despre un volum de Foucault, Noica afirma: „cartea e emanația unei obsesii în care trăiește acum Apusul - obsesia de a denunța tot ce e repressiv“.

Mai puțin fătîș în formulări, discipolul nu cugetă însă altminteri. Atenția acordată drepturilor omului, protejarea celui minoritar, handicapat, persecutat, efortul Occidentului de a impune o morală a solidarității civice - toate aceste străduințe sînt răspătite cu o ridicare din umeri. Reduse la o caraghioasă zbatere pentru ceva ce totul marginal („drama deținutului malgăși“ sau alte îndepărtate și exotice catastrofe), ele devin o parodie a culturii. Cînd constată asemenea escapade în biografia unui intelectual, Pleșu exclamă de sus, suveran: „Ce ineptie!“ Să-i aducem aminte, ca un paradox al istoriei, că, poate tot dintr-o ineptie, Vestul, contaminat de boala care-i repugnă discipolului, s-a pus în mișcare chiar în favoarea lui, cînd el, cu un gest demn și curajos, s-a raliat la revolta lui Mircea Dinescu - tot un deținut malgăș? - și a fost de aceea mutat discipular la o distanță apreciabilă de București.

Pe aceeași linie de idei, a separării de un model cultural anacronic, răspunzînd unor întrebări în revista „22“ din 26.10.1994, Sorin Alexandrescu declară că n-a optat pentru tutela lui Noica, nefiind de acord cu sancționarea cărțurarului care participă la viața Cetății: „Am fost mereu în afectuos de acord cu el, locul intelectualului este, și întotdeauna va fi, și în Agora“. Profesorul din Amsterdam expune o lucidă profesiune de credință, clădită pe o altă definiție a culturii: „Despărțire de acest model cultural pledez atunci cînd mă încumet să pronunț «blasfemia» că a sosit momentul să ne despărțim de «modelul Criterion»“.

Reintorcîndu-ne la un nume pe care am făgăduit să-l reabilităm după excomunicarea lui Pleșu, sub această accepție a angajării civice se inscrie și mult controversatul Sartre. Lui Noica, gînditorul francez îi oferă un exemplu de abandon pe tărîmul cugetului pentru că își dedică forțele unor teme nemajore. Discutînd despre cei care se frămîntă în gol, neavînd o problemă: „E și cazul lui Sartre, care e clar că nu știe ce vrea, de vreme ce își sîrsește viața scriînd un Flaubert“. Deși cunoaștem ierarhia promulgată de Noica, scara ascensiunii spre concept, îi replicăm însă că a te ocupa de Flaubert e o

răzvrătit cumințit să stăruie pentru ajutorarea unor refugiați fugiți tocmai din Vietnamul comunist. Fotografii care immortalizează momentul, impresionînd în Vest și în Est, îl înfățișează însoțit de fostul său coleg de școală Raymond Aron, adversar de idei, amîndoi gîrboviți, sătui de hărțuie, abia tîrîndu-se, sprîjniiți de cel care a mijlocit cooperarea - tînrul pe atunci André Glucksmann. Tot ce zicea sau făcea acest om cu sănătatea firavă era a doua zi comentat în cele mai diferite cercuri de pe glob. Tocmai Raymond Aron, micul camarad, cum se numea între ei, situat aproape în toate bătăliile epocii de cealaltă parte a frontului, deși posteritatea i-a atribuit în mare măsură lui dreptate, chiar dacă el nu putea întrece verva fascinantă a lui Sartre - acest misionar al adevărului cumpătat, domolit, niciodată atras de decolări, se înclină în clipa bilanțului în fața rivalului său. Ii admite geniul, salută fervoarea exemplară a spiritului și măsoară ca necesitate puseurile spre bolșevizare și spre violență.

A ajuns la glorie prin creații ale spiritului: *Ființa și neantul*, *Greata*, *Zidul*, *Muștele*, *Uși închise*. „Nimeni nu va suspecta generozitatea și abnegația sa, chiar dacă s-a angajat mai mult decît o dată în încercări indoielnice. Sartre era și a rămas toată viața, în profunzime, un moralist... Un moralist pierdut în jungla politică.“ Nu fără un subînțeles, Raymond Aron invocă rîndurile lui Sartre la moartea lui Camus, prietenul cu care se certase în mod public, celebră polemică în epocă (alt episod în care justetea n-a fost de partea lui): „El era, în acest secol și împotriva istoriei, moștenitorul legitim actual al acelei lungi serii de moralști ale căror opere reprezintă probabil ceea ce are mai original literatura franceză. Umanismul său încăpățînat, strîmt și pur, auster și senzual purta o luptă negală contra masivelor și informelor evenimente ale acestui timp“. O definiție care l-ar include, cu anumite deosebiri, și pe autorul *Cuvintelor*. E mărturia unui observator privilegiat, care a suferit de pe urma concurenței zgomoatoase cu Sartre.

Netulburat, convins că el utilizează criterii mai precise, Andrei Pleșu refuză această perspectivă. În ochii lui, Sartre e un fel de înapoiat mintal, un agent al confuziei, de aici scurțul și definitivul epitaful: „Imbecilitate politică“. Ceea ce afirmă despre el sau despre Aragon („mizerie interioară“) sau despre Malraux („s-a trezit spunînd“) s-ar încumeta oare să repete cînd îl definește pe Noica sau pe Mircea Eliade? Comentatorul rubricii din *Dilema* triumfă cînd desprinde citate compromițătoare de incitare la revoltă cu armele. Atît Sartre cît și Marx apar comprimați în caricaturi intelectuale, mai degrabă setoși de sînge, ca niște bandiți de codru. Uimitoare simplificare!

Rezumînd controversa, pentru semnatarul rubricii din *Dilema* fiecare acțiune militantă în Cetate echivalează cu o erezie în viața unui intelectual. În viziunea lui, setea de dreptate socială nu poate fi niciodată sursa unor construcții spirituale consistente. Mă întreb ce soartă rezervă el unei categorii largi de opere literare moderne (Malraux, Camus, Sartre, Eluard, Aragon, Thomas Mann, Brecht, Babel, Pasternak, Soljenitin, Moravia, Pavese, Neruda, Marquez, Faulkner, Hemingway și alții). Ducînd în chip logic discriminările pînă la capăt, el va sacrifica aceste opere pe altarul cugetului pur, necontaminat. Închind operația de alungare din Paradis, nu va fi stînjinit, ci va aborda o grimașă de superioritate ca un intelectual al Elitei. Cît despre cei ce ar intruchipa în acest secol răvășit și tulbure funcția de moralist - cine ar mai conta după ce eliminăm semin, dintr-o trăsătură de condei, pe Sartre, Camus, Malraux, Böll sau Soljenitin?

S. DAMIAN

Alungarea din paradis

treabă foarte pretențioasă, la nivelul celor mai înalte aspirații ale minții. Din întîmplare, eseul *Idiotul familiei*, un proiect ambițios, pe porțiuni strălucit, are și fisuri (se aduce autorului Educației sentimentale obiecția că a ajuns să pomenească tendințes în roman revoluția de la 1848). Dar Sartre este, peste toate, creatorul unor opere de durată și cuvîntul lui avea o uriașă greutate, fiind expresia unei conștiințe morale în deceniile postbelice, una din razele de reputație universale. El singur, doar cu armele unui scriitor, putea fi mai eficace decît un întreg minister sau un for internațional. A avut o traiectorie sinuoasă, a mizat și pe cauze dubioase, s-a cramponat de ideea atașamentului nu prea clarvăzător față de proletariat și de Uniunea Sovietică, s-a lăsat de citeva ori sedus de ideea violenței și a împotrivirii anarhice. Dar cînd aproape orb, mergînd poticnit, scund, slab, o imagine a bîtrîneții neputincioase, vindea pe stradă ziare de agi ație interzise, vînd și forțele proprii sa încarcerare, șeful statului, De Gaulle, care era de fapt chiar el o țiră a furiei îndărătnice, a ordonat scoaterea lui de sub orice urmărire, lansînd frumoasa formulă: „Nu-l arestez pe Voltaire!“.

Și încă două scene care au făcut ocolul lumii. Vizita lui Sartre, în temniță, la Andreas Baader, terorist acuzat de mai multe crime, vizită care a iscat stupeor și indignare. Dar și audiența, în 1980, la un alt președinte al Franței, Valéry Giscard d'Estaing, onorat că Sartre, care a renunțat la tactica boicotării puterii legale și la soluția radicală, vine ca un

EDITURA NEMIRA

IOAN PETRU CULIANU
CĂLĂTORII
în lumea de dincolo

IOAN PETRU CULIANU
Călătorii în lumea de dincolo
(Colecția OPERE COMPLETE,
272 pagini, 3.300 lei)

Orizonturile gîndirii umane, din preistorie și pînă astăzi, n-au rămas deloc limitate între granițele impuse de spațiu și de timp. Omenirea a nătrît dintotdeauna visul unui *dincolo*, al unei lumi diferite de cotidianul terestru; acest vis își are istoria sa, precum tărîmul visat geografia sa. Cu o remarcabilă ușurință de mișcare și într-un mod captivant care maschează o impresionantă erudiție, Culiănu ne poartă din paleolitic la Einstein și de la Ghilgameș la Borges, printre șamani și magi, fascinat de *lumea de dincolo*, unde apariția acestei cărți avea să-l găsească...

Director general VALENTIN NICOLAE. Redactor șef VLAD T. POPESCU.
Direcțuri de autor EMIL BĂRBULESCU. C.P. 28-38 București, fax 781.72.51; tel. 663.87.95.

AIMÉ MICHEL
Metanoia
(Colecția TOTEM, 272 pagini,
3.300 lei)

Călugări care zboară... Mistici cărora le apar rînille lui Hristos... Pustnici care petrec ani de zile urcați pe un stîlp, în plin desert... Iluminați care țin post negru timp de zeci de ani... Monahi în extaz care degajă o căldură insuportabilă...

Cum oare căutarea metafizică poate produce fenomene paranormale (levitație, incombuscibilitate, bilocație, hipertermie etc.) care, aparent, sfidează legile cunoscute ale naturii?

Încercînd să răspundă la această întrebare, pasionanta carte a lui Aimé Michel trece în revistă cele mai incredibile fenomene fizice ale misticismului din toate timpurile, de la Părinții Deșertului la stigmatizații din perioada romantismului, ajungînd pînă la cercetările moderne de laborator, care au evidențiat undele alfa, beta și theta în creier.

ceARTĂ

Tua Culpa

O anumită înlanțuire a evenimentelor a făcut ca articolele apărute în decursul acestui an în spațiul rubricii de critică de artă să fie receptate, în ansamblu, drept o ofensivă îndreptată împotriva valorilor artistice autohtone. Ca întotdeauna la noi, prima explicație „plauzibilă” avansată de către cei atinși a fost eterna conjurație universală ce vizează destinul măreț al culturii noastre. În acest caz, complotul se manifesta printr-un atac ireponsabil pe toate fronturile. Iar ireponsabilul era subsemnatul. Izvorite din ură și intoleranță, mai multe erori au condus la această concluzie.

Întîi de toate, s-a trecut cu vederea faptul că în această rubrică au fost abordate exclusiv expozițiile și fenomenele artistice marcante, care conturau o tendință sau ridicau o problemă; nu s-a făcut cronică, ci analiză. De aceea, nici pînă acum, nici de acum înainte, unor personaje gen Sabin Bălașa & comp. nu le vor fi alocate spații tipografice, nici măcar „critice”, intrucit artiștii din acest eșalon or să dispară de la sine din istoria artei românești. Criticul nu este de fapt un propar benevol. Ajutorul critic viza numai exagerările, distorsiunile și neînțelegerile ce planează asupra realizărilor artistice care vor rămîne și care exercită acum o influență probabil decisivă asupra evoluțiilor viitoare ale artei românești. Pe de altă parte, datorită polarizării excesive a lumii artistice românești între „antici” (generația vîrstnică, inclinată spre tradiționalism) și „moderni” (generația deja matură a neo-avangardistilor din anii '70-'80), a fost trecut cu vederea o realitate evidentă – critica nu a vizat cei doi poli, ci elemente ale acestora, aflate deopotrivă în derivă ori (strîmbe) stabilizate. Nu a fost așadar orchestrată o operațiune de discreditare a „unora” în favoarea „celorlalți”.

Nu mai că alergia lumii artistice la alte comentarii decît cele strict apologetice a transformat un demers normal într-o apocalipsă; desigur, fiecare artist în parte te încredințează confesiv că trebuie făcut ceva în acest sens, că totul este prea „caldicel”. Dar atunci cînd el însuși devine obiectul analizei, lucrurile se transformă subit. Explicația acestei intoleranțe stă, în mare măsură, în „prezumția de genialitate” ce grevează felul în care majoritatea artiștilor români marcanți își construiesc propria imagine. Dacă în literatura recentă demistificarea procedeelelor și tehnicilor scriitoricești a dus la diminuarea, ba chiar la ștergerea completă a nimbului ce înconjoară „creatorul”, în artă continuă să supraviețuiască imaginea demiurgică a maestrului; „Sculptorul”, „Pictorul” sînt, pare-se, entități inatacabile. De aici provine și straniu „embargou critic” (auto)împus artei. Astfel, în literatură, din 1990 încoaie s-au produs multe mutații valorice, au fost extrem de dezbătute figuri considerate altădată intangibile, iar polemicele încă abundă în reviste. Pe cînd în artele plastice nici vorbă de așa ceva. Deși compromisiunile făcute înainte de către artiști respectabili acum au fost mai mult decît înșoșitoare, nimeni nu a fost pus la zid. Lipsa acestor rechizitorii a făcut ca, paradoxal, nici atitudinea pur și simplu lucidă să nu fie de dorit; dinamicitatea și diversitatea de opinii ce caracterizează critica literară, duritatea și spiritul aproape pamphletar al unor abordări ce nu sînt considerate însă ilegiteime sînt de negăsit în critica de artă, care, față de obiectul său de studiu, este nevosimil de curtenitoare. În comentariile asupra artei noastre recente se aude, mai întotdeauna, muzica sferelor. A sferelor goale. Iar dacă sună prost, sînt invocate circumstanțele atenuante. În cazul neo-tradiționalismului (în varianta sa monopolistă, neo-ortodoxismul), acestea sînt „specificul național” și „matricea spirituală” care, vezi bine, trebuie conservate. Iar scopul scuză mijloacele (artistice) adesea precare. În cazul neo-avangardismului, circumstanțele atenuante sînt, invers, nevoia de sincronicitate mondială, de înnoire a mijloacelor de expresie prin importul masiv de forme și tehnici occidentale. Ca în politica antebelică, în arta actuală se înfruntă două ideologii, două estetici – „prin noi înșine” se opune „politicii porților deschise”. Însă ambele neglijează realitatea concretă a publicului, a civilizației românești *hic et nunc*. Ambele sînt idealiste într-un mod nociv, trecînd cu vederea, sub seducția orizonturilor îndepărtate sau a intereselor extra-artistice imediate, realitatea unei societăți nu doar profund laicizate pe de-o parte și de-tehnologizate pe de altă parte, ci tot mai fătîș indiferentă față de cultură, de politică și chiar față de propriile-i probleme sociale. O societate în care credința se reduce la a-ți face cruce în troleibuz, cînd acesta trece prin fața bisericilor, iar interesul pentru computer nu merge mai departe de Robingo. În acest context, atît morgia mistico-metafizică, cit și non-conformismul la a doua mînă se dovedesc a fi cele două forme complementare ale indiferenței acute a omenirii de cultură, a artiștilor, față de indiferența cronică a societății. Toți rămîn astfel „buni”, dar anchilozăți într-o bunădată ineficace, fie prea ruginită, fie prea lustruită. Unul dintre rezultatele acestei stări de lucruri este completa anihilare a inițiativelor tinerilor, rețuși, prin presiune axiologică exercitată de timpuriu, la statutul de imitatori fericiți ai unor modele fericite. E straniu, dar în cinci ani (o promoție universitară deci), în artele vizuale nu a apărut nimic făcut de către tinerii artiști. Și nu trebuie uiat că, în vremurile confuze de după 1989, mulți dintre ei au protestat, au făcut greve împotriva condițiilor de admitere. Poate că apoi, admiși fiind, cum întreaga societatea a fost „admisă”, prin presiuni, în diferite poziții (părelnic) superioare, să cadă, potrivit aceluiași model macro-social, într-o acalmie prevestitoare de rău. Atunci, cine ar trebui să-și facă „mea culpa”?

ERWIN KESSLER

Ca un stup de albine în acțiune stahanovistă, Teatrul Național din București, de la instalarea lui Fănuș Neagu ca director și a lui Dinu Cernescu drept responsabil cu partea artistică (în fond dirijor principal), repetă în toate culorile, la toate orele, în zumzăit de ateliere depășite de cerere, în agitația actorilor, regizorilor și celorlalți. Scopurile sînt nobile: un număr cit mai mare de premiere care să implice întreaga trupă a teatrului, promovarea dramaturgiei românești, abordarea marii dramaturgii ș.a.m.d. Dar, ca în tineretea generației mele, cînd țesătoarele, stahanoviste și ele, lucrau la cit mai multe războa-

relații calde cu Puterea autohtonă, ci pentru că, simplu, nu știe să construiască o piesă de teatru. Personajele sale sînt univoce și sărace, situațiile sînt false, vorbele sforăitoare, iar deznodămîntul nesuștinut nici psihologic, nici dramatic. Fiecare personaj intră în acțiune cu o singură trăire, căreia „marile” întîmplări ale piesei nu-i dau prilej de tulburare pentru că nu schimbă defel datele problemei. Ceea ce ar fi trebuit să fie lansare în procesul de conștiință, rămîne doar spațiu pentru locuri comune și comunicări banale, ca în final, brusc, să înceapă un carnagiu nejustificat. Cad morții ca popicele din mina unui maes-

CRONICĂ DE TEATRU

Naționalul pe bandă rulantă

Virgil Tănase: „De Crăciun, după revoluție”

ie, mai marii Naționalului vădesc, evident, mult mai puțină grijă pentru ce iese de pe banda lor rulantă. Și, astfel, în programul lor furtunos s-a anunțat cu surle și trîmbițe venirea lui Virgil Tănase de la Paris (locul său de exilare din 1977 și unde, acum, este director al Centrului Cultural Român) cu o piesă proprie și dispus să asigure și direcția de scenă.

Necazul este că între nobila intenție a Naționalului și generoasa ofertă a lui Virgil Tănase se află la mijloc un text care, nici cu mari eforturi, nu poate fi considerat o piesă de teatru. Titlul – nadă pentru toți cei care cu înfrigurare vor să aibă mereu și mereu în minte anul 1989 și al său decembrie – ne precizează data acțiunii: „De Crăciun, după revoluție”. Crăciunul nu este „acela”, ci după un an, iar revoluția, ca timp al reevaluărilor de conștiință, ca măsurare a culpabilităților și refacere a raporturilor cu sine, nu există. Și nu există nu pentru că Virgil Tănase este doar un călător superficial printre realitățile noastre, amator de

tru la bowling și spectatori (foarte puțini la număr, de altfel) rămîn trăzniți și își revin greu. După ce, mai bine de o oră, am văzut zbuciumul fără rost al personajelor, care nu se sfîșu să se întrebă „ce sîntem noi?” și să răspundă „sîntem cirpe (...)” (de un anume fel, n-am reținut de care). După ce am urmărit judecăți (gen „teatru în teatru”), planuri și locuri amestecate (modern?/), după ce am aflat de la un personaj, insignifiant la culme, că, în România, după revoluție, „fiecare își plătește politele”, am citit în programul de sală că personajele „lasă porți deschise imaginației spectatorului în efortul de descifrare a unor psihologii complexe”. Este o lovitură sub centură, menită să-i umilească pe toți cei care n-au descoperit că pe scenă se juca „o piesă”, era vorba de „personaje” și, în plus, acestea aveau o „psihologie complexă”. Cum fac parte din trista categorie, risc să rămîn definitiv complexată de propria mea incapacitate imaginativă.

FLORICA ICHIM

IMPORTANT!

Abonații noștri sînt rugați să argenteze plata abona-
mentelor pentru trimestrul întîi al anului 1995. Abona-
mentele care nu vor fi achitate pînă la 31 decembrie
1994 vor fi expediate retroactiv doar în momentul
sosirii mandatelor poștale, virării în cont sau achitării la
redacție.

EDITURA
HUMANITAS

Joseph Mitsuo KITAGAWA

În căutarea unității

Istoria religioasă a omenirii

Traducere din engleză
de Claudia DumitriuJ.M. Kitagawa, reputat profesor
american de istoria religiilor, a fost,
împreună cu Mircea Eliade, coeditorul
lucrării *The*

Joseph Mitsuo Kitagawa

ÎN CĂUTAREA UNITĂȚII
Istoria religioasă
a omenirii*Encyclopedia
of Religion* (16
volumuri,
1987-1988). În
cartea de față
(apărută în
1990), autorul
justifică aspira-
ția către
unitate a ome-
nirii de azi,
căutîndu-i ră-
dăcinile în con-
cepțiile reli-
gioase ale ina-
ntașilor.Heinrich ZIMMER
Regele și cadavrul
Birușta sufletului
asupra răuluiTraducere din engleză
de Sorin MărculescuAcest volum al in-
dianistului german
Heinrich Zimmer (apă-
rut postum, în 1948)conține eseuri „destina-
te celor care savurează
simbolurile, celor cărora
le place să converseze
cu ele și să trăiască purtîndu-le în minte”.
Evitînd să se bizuie pe metode strict filologice
istorice sau comparatiste, dar și să urmeze
doctrinile secrete și oraculele ale vremenii
autopromulate tradiții ezoterice, Zimmer își
asumă, în fața imaginilor folclorului și mitului,
o atitudine de „diletant” (de persoană care gă-
sește plăcere în natura mereu preliminară a
acțiunii sale de înțelegere). Dintre vechile le-
gende supuse analizei: patru romane cavale-
rești din ciclul Regelui Arthur („Sir Gawain și
Cavalerul Verde”, „Cavalerul cu Leul”, „Lancelot”, „Merlin”).

Heinrich Zimmer

REGELE
ȘI
CADAVRUL

Gabriel Liiceanu

Despre limită

HUMANITAS

Se cîștigă pentru un ideal de libertate interioară și înțelepciune, observăm că e vorba de oameni de 15-16 ani. „Să reținem, scrie Gabriel Liiceanu, că la Platon nu este vorba de un auditoriu specializat în sensul cunoștințelor filozofice, ci numai în acela al disponibilităților. Și nici măcar de o dotație specială nu poate fi vorba, de vreme ce sufletul conține, potențial, totul în sine (după cum ne-o demonstrează cazul tînarului sclav din Menon). Deci orice individ care este liber pentru instrucție (în sensul condiției materiale și al dispoziției psihice) este apt din capul locului să se situeze la nivelul obiectului filozofiei. Dar acest lucru este cu puțință tocmai pentru că aici filozofia pornește de fiecare dată de la gradul zero al problemei aflate în discuție (...) Virginitatea spirituală a auditoriului este deci în deplină concordanță cu punctul de minimă rezistență din care debutează demersul teoretic (...)”.

O umilire benefică

Iată de ce *Despre limită* este o carte chinuitoare: de penitență pentru sceptici, de furie adrenalinică pentru belferimea firoască și găunoasă, de bună dezorientare pentru erudiți, de ferice pentru *teenager*-ul dornic să gîndească (ei, da!) lucrul în sine, dar și de umilire pentru abotnicii de sistem (dacă și cîți o mai fi ei). Nu știu dacă – prin absența oricărei referințe – ea are vreun echivalent. Cu excepția *Anexelor*, care reprezintă formele pe rînd abandonate ale discursului despre limită (istorică, hermeneutică și exegetică), paginile acesteia alcătuiesc o carte fără bibliografie (nici un nume propriu și nici un citat nu există în ele), o carte inventată din gândurile, pasiunile și lecturile uitate ale autorului; și uneori chiar din mizeria vieților noastre și a istoriei petrecute în această parte a lumii.

De obicei, alergia la referințe – semn de orgoliu, desigur, de acută conștiință a propriei unicități – îi caracterizează pe „lebensfilozofi”, pe cei care trăiesc fierbinte și totalitar ceea ce alții gîndesc la rece și... absolutist. Liiceanu nu este nici una, nici alta; practică tonul glacial și scrierea maeutic-sistematică, însă fraza pulsează intimitate, o subiectivitate bine strînută, un temperament sanguin, dar natural închinat în canoane. La simplitatea (heideggeriană?) de acest fel nu se ajunge decât după îndelunga rumegare a erudiției. De bună seamă că Liiceanu putea face un tom întesat de referințe suprațajate (prima Anexă a cărții o și dovedește) cu nonsalanța nesățiosului aspirator de filozofie, unde să perinde libertatea „ca la manual”, de la religie la etică, de la presocratici la Nietzsche, corelînd omul antic, omul baroc și rinascimental cu omul absurdului, libertatea în isihasm cu libertatea sinuciderii la existențialiști ș.a.m.d. Ca om de inter-mediu esențial, nici atlet al academismului, dar nici al angooșei, el a ales calea cea mai dificilă, a gîndirii pure și simple, a „sufletului frumos”, încastrat în tipare logic-demonstrative. De altfel, participarea lui sensibil egală la tiparul Cioran și tiparul Noica este o dovadă nu de sciziune, ci de funciar impuls armonizant al contrariilor, așa cum se întîmplă îndeobște în adevărata gîndire filozofică românească.

Pentru cititorul comun, *Despre limită* este însă un test cumplit. Lectura ei presupune un efort nu doar prealabil, ci permanent de revirginizare spirituală. Noi ne-am învățat să legăm ideea de sistem, de o persoană, de o școală de gîndire: libertatea la Platon, libertatea la Dostoievski, libertatea la Camus, ideea de limită la greci, la Schelling, ideea de Drum la Heidegger, destinul în budism etc., etc. Liiceanu te obligă să-ți purifici memoria didactic-referențială, să-ți așezi, ca și el, mîntea într-un fel de poziție lotus, să-ți fixezi privirea în Punct și să te întrebi simplu: ce înseamnă a fi liber? ce mă predetermină și mă limitează fatalmente, fără voia mea? ce puteri am și ce este puterea? cînd sînt eu însumi: în singurătate, cu Dumnezeu, în iubire, în moarte, în lume, în vis, întru limită? E ceva groaznic, vă rog să mă credeți, la fel cu neputința de a glosa altfel decât pe sute de pagini un simplu adagiu presocratic de genul: „greu este a fi bun”. Tradusă

în franceză, germană, sau japoneză, *Despre limită* va avea aceeași forță de impact; simplitatea ei este zguduitoare, ca și „drumul de țară” heideggerian, ca un haiku, o tușă neagră, subțire, în imensitatea paginii albe. A privi cîteva corăbioare de hirtie plutind pe suprafața lacului! Cum să nu te gîndești la acel eminescian „cine poate privi fuiorul are vocație filozofică”, de care era fermecat Noica?

Așa ceva este *Despre limită*. Și de aceea adevărații ei cititori nu pot fi astăzi decît Alcibiade, Charmides, ori Lysis... liceenii pe care-i vezi săptămînal muncindu-și buzunarele în librăriile Humanitas... Ceea ce, nota bene, înseamnă enorm. Noi, ceilalți, „pare-am murit demult”.

Gilceava eului cu sistemul

Cum știm, filozofia la noi a avut parte – ca să preluăm definiția blagiană a metaferei – în special de naturi catalitice, prea puțin de energii revelatoare. Pînă la Blaga, Noica și Cioran am avut profesori buni, buni istorici ai filozofiei, compilatori utili. Adevărata gîndire filozofică zace-n poezi, în subteranele folclorului, în sofistica orală de tip naeonescian, ca și în literatură. Nu e o tragedie că Hegel și Kant n-au fost „oameni carpațini”. E un fapt la fel de firesc precum alergiile românilor la sistem, la teribila (auto)coerțire întru arhitectura duratei. Sigur că imediat vedem o acuză în asta și ne împieptosăm că Vo-

CRONICĂ DE CARTE

Misionariat filozofic și virginitate spirituală

ronetul are aceeași (deși alta) măreție decât domul din Köln. Reacție nemeritată, de altfel. Important este că, odată cu Blaga și Noica, fobia sistemului a devenit sistem de-a binelea, iar *à rebours*-ul poate, la o adică, să funcționeze la fel de procustian precum categoriile kantiene! Dacă „va face școală”, tipul de gîndire impus de Liiceanu și Pleșu va îmbogăți deopotrivă literatura și filozofia, morala și artele.

Liiceanu și-a dorit o carte despoziată de sistematică, venită parca dintr-un impuls de nuditate rituală. La urma urmei, filozofia, așa cum a forțat-o antichitatea, și a consumat-o idealismul transcendent german, a pierit demult în favoarea uriașelor fervori post-nietzscheene, eșuînd definitiv în estuarul poliologic. Redutele prejudecăților noastre sînt însă... redutabile, iar libertatea de a scrie „adamic” despre libertate, la nivel hipersubiectiv, ni se refuză încă. Ni se refuză organic. Este și marea absență din *Despre limită*: hipersubiectivitatea exasperată. Dacă absența referințelor docte este minunată, absența omului-Liiceanu, retragerea sa îndărătul măștii impenetrabile descumpănește lectura. Mariajul Cioran/Noica rămîne încă un deziderat.

Dar, de fapt, cu toate eforturile eului de a pune exclusiv în prim-plan gîndul și de a cultiva „impersonalitatea maioresciană”, vibrația interioară se aude, cînd firav, cînd mai puternic pe alocuri; limitele determină revolta în pasaje precum: „nu am ales să fiu, să fiu om, să fiu bărbat, să am pielea albă, să mă nasc în cutare zi, din cutare părinți, să vorbesc limba pe care o vorbesc și să aparțin cutărei religii. Nu am ales nimic din toate acestea. Și nealergînd să fiu și să fiu om, nu am ales să fiu liber. Acesta este paradoxul libertății gravitaționale: Libertatea vine, laolaltă cu limitele care o fac cu puțință, de dinaintea alegerii mele (...) Umilinta este un hotar impus: în locul unei limite pe care pot să mi-o dau din interior, primesc, fără să consimt, una din afara mea; în loc să mă hotărîsc, deși aș putea să o fac, sînt hotărît”.

Alteori, solitudinea nudă, în căutare de in-determinări, cenzurează reflexul inițiativ și-l returnează către mentalul social, istoric, politic: „Prostia mobilizează o imensă cantitate de energie mentală și are nevoie de ea. Cel prost nu cunoaște oboseala, lehamitea și saul, cîntărirea lucrurilor și tentația renunțării”; „Sursa fanatismului este centrarea care nu a fost confruntată cu alte zări ale lumii, care nu ajunge la comparație, care nu se poate relativiza, pe scurt centrarea căreia descentrarea îi este refuzată”; „Puterea este raportul de comandă-supunere care se instituie în sfera educării libertății. Ea re-

prezintă un scenariu inițiativ. Misterul supunerii, în jurul căreia gravitează puterea, nu se poate naște decât în virtutea recunoașterii că altcineva te poate conduce și spori pe drumul dobîndirii libertății. Supunerea este prima formă a libertății, pentru că ea se naște din însăși recunoașterea premiselor ei”.

Puterea, prostia și triumful vagului

Sînt multe frumuseți aforistice în *Despre limită*. Alegem la întîmplare: „Ceva este în măsura în care are hotare. Actul hotărîrii este actul ontologic suprem” (îmi vine-n mîntea definiția dată de Blaga diavolului, pe urma folclorului, ca fiind „cel dintre hotare”, nici aici, nici dincolo); „În frică îmi negociez ființa; o pierd ca ființă pur și simplu, ca să o pot cîștiga ca ființă liberă”; „frumusețea sau adevărul unui destin nu provin din excelență, ci din calma asumarea a premiselor lui”; „ratarea decurge din duelul nefericit cu limita care te desparte pe tine de tine însuși”; „lenea aduce cu sine cultul nemărginit pentru limita interioară”; „comunismul este societatea care garantează prostia ca increment în proiect” (sintagma, cum știm, a făcut carieră); „Orice diktatură, ca formă a puterii pervertite și ca maladie supremă a libertății, își află rădăcina în frica de destin și în excesul de libertate care stau la pîndă în noi”.

Dar acum, pentru noi, paginile despre putere și prostie sînt capitale: „Ce e de făcut cînd nu mai e nimic de făcut? această întrebare ascunde în sine înșelașă neresemnării. Simpla punere a acestei întrebări trădează o zbatere, o neacceptare și o stare de veghe; ea păstrează intactă perspectiva făcîrii. Cînd această întrebare nu se mai pune, drama renunțării este consumată. Infernul este locul în care întrebarea «ce e de făcut» nu se mai pune” (urmează, deci, că România rămîne în purgatoriu, evitînd deocamdată infernul); „Comunismul își face intrarea în istorie sub forma marelui dezvăt. El pune la îndoaială totul și respinge orice proiect care l-a precedat. El teoretizează marea ruptură și cuvîntul «critică» este cel mai des invocat. Singurul lucru pe care comunismul nu-l pune la îndoaială este proiectul propriu. De aceea comunismul se instalează dintr-o dată în prostia ca increment în proiect”; „Supremul neajuns al adevăratei puteri este de a nu se putea desființa ca putere, de a nu se putea desprinde de cel supus și de a-l simți pe acesta incapabil să se desprindă de ea. În perpetuarea ei ca putere, ea își celebrează supremul eșec, așa cum supra ea bucurie este de a se anula ca putere, de a pierde puterea. O putere nu se împlinește decât pierzîndu-se, după cum nu își ratează esența decât perpetuîndu-se. Din clipa în care te temi că vei pierde puterea, puterea e deja pierdută în esența ei”; „Cînd un popor întreg hotărîște nu în vederea eliberării, ci a abdicării de la libertate, el răspunde în fața celorlalți și este exclus din Istorie. Istoria este locul libertății popoarelor. Poporul a căruia libertate se reduce la libertatea unui singur om este poporul cel mai sărac în libertate și el nu poate avea și nu poate face istorie. O societate săracă în libertate dispăre din Istorie”.

Mai e cazul să spunem ceva?

Despre limită are, deci, aceea simplitate magnetică pentru neofiti, dar și o mulțime de capcane pentru inițiați. „Această carte despre limită este o apologie a vagului. Lucruri vagi, poate cele mai vagi, sînt omul, Dumnezeu, libertatea. Vagul este opusul precisului. Vagul este ceea ce rămîne după traversarea unui spațiu populat cu limite. Limita îl închină de om mai întîi în spațiul precisului. Problema este cum să parcurgem apoi treptele precisului, pentru a ajunge la lucrurile vagi.”

În fine, dacă foarte rar se ajunge la definiții excesiv limitative („sinuciderea este expresia paroxistică a orgoliului nemăsurat”), cartea conține un dialog subtextual cu acea relație stabilită de Cioran (*Le démon est-il sceptique?*) între „le douteur” și „le négateur” (p. 60 ș.u.). Este locul-portret al autorului: aparent, Gabriel Liiceanu este un campion al hotărîrii. El știe bine că „nehotărîtul cunoaște vacuitatea oricărei hotărîri. Din fapte, el reține agitația, aburul inconsistenței lor”, dar recunoaște totodată că nehotărîtul „cunoaște melancolia infinită ce izvoarăște din luciditatea și neputința sa”. Cu o astfel de circumstanță atenuantă, „nostalgia unui alt deznădămint” în privința propriei perspective de-limitată fermitatea hotărîrii și înscrie persoana autorului pe traiectoria în-deciziei. O trajectorie ce se poate dovedi adeseori mai fecundă. Deocamdată, pentru Gabriel Liiceanu ideea că „se poate și altfel” generează „coșmarul celui nehotărît”. Adevărat, „nehotărîtul nu știe ce să înființeze”, iar nehotărîrea este o „maladie a pasajului”, o „infinată cădere pe ginuri”. Dar cine poate să spună cine-i mai fericit decât cine: nehotărîtul care des-ființează, sau hotărîtul care sporește în-ființarea?

DAN C. MIHĂILESCU

RODICA PALADE

Victoria socialiştilor bulgari

Duminică 18 decembrie, pe teritoriul Bulgariei, vânzarea băuturilor alcoolice a fost interzisă prin lege. Marile și micile restaurante, verificate pînă la ora prînzului de mai multe echipe de control, își goliseră prevenitor toate rafturile, oferind în aceea zi doar apă minerală și răcoritoare. Măsura – excesivă după opinia tuturor bulgarilor cu care am vorbit – a fost luată pentru a asigura optima desfășurare a alegerilor legislative anticipate. Excesivă, adăugau comentarii, întrucît în timpul campaniei electorale nu s-a înregistrat nici un fel de „pasionabilitate”, iar victoria socialiştilor (prevăzută și acceptată cu un mare calm) nu urma decît să fie consfințită prin scrutin.

Motivația alegerilor anticipate

La 17 octombrie 1994, prin Decretul 209, președintele Jeliu Jeleu dizolvă Parlamentul, numește un guvern provizoriu, condus de Renata Indjova, și stabilește pentru 18 decembrie alegeri legislative anticipate. Motivul acestei decizii l-a constituit compoziția Parlamentului, care crease paralizia Executivului. Chiar de la numirea sa, în decembrie '92, guvernul Berov a trebuit să conteze pe sprijinul socialiştilor, în măsura în care Uniunea Forțelor Democratice (UFD) a intrat imediat în opoziție. În acest context, principala miză a alegerilor anticipate a constituit-o formarea unei majorități parlamentare, capabilă să susțină un guvern care să urmeze reformele structurale legate de tranziția la economia de piață.

Cele două principale forțe politice, Partidul Socialist Bulgar (PSB) și Uniunea Forțelor Democratice (UFD), au solicitat de multă vreme alegeri anticipate, fiecare avînd însă motive diferite: PSB considera că poate prelua puterea (cu excepția anumitor deputați care socotesc că ar fi mai prudent să-și păstreze „minoritatea” influentă în Parlament în această perioadă dificilă a tranziției economice). Interesul PSB a fost să accelereze procesul electoral atît timp cît diviziunile din UFD au slăbit forțele anticomuniste. Pentru aceste alegeri anticipate, UFD mizează pe imaginea ei de unică coaliție anticomunistă, tînzînd să se transforme într-un partid conservator complet diferit de mișcarea cu același nume, creată în 1989.

În ceea ce privește coalițiile născute din diviziunile succesive ale UFD (DAR, „Noua Alegere”, „Uniunea Populară”), miza alegerilor a fost de a crea o alternativă non-comunistă la UFD și de a ieși din sistemul partizan bipolar (UFD/PSN), cu un partid – MDL (reprezentînd minoritatea turcă) – ca arbitru.

Disputa în jurul culorii buletinelor de vot

Conform Legii electorale, buletinele de vot pot fi albe (pentru candidații independenți), colorate (albastru, roșu, portocaliu, verde) sau albe cu una pînă la trei dungi colorate. Singura combinație de culori interzisă este cea a drapelului național (alb, verde și roșu).

Roșul este culoarea tradițională a partidului comunist, azi PSB, albastrul este asociat UFD, portocaliul pentru agrarieni (în prezent cel puțin 10 formațiuni diferite, dar portocaliul a fost adjudecat de

coaliția Uniunea Populară Mozer și Savov), iar verdele pentru vechile partide bulgare.

La primele alegeri libere din '89, UFD a participat cu albastru, PSB cu roșu, UNAB cu portocaliu, iar verdele a fost dat Partidului Liberal – Pernik (un partid fantomă, al cărui unic membru e și președinte).

Conform Legii electorale, partidele care au participat la primele alegeri cu buletine de o anumită culoare au avut dreptul să-o utilizeze și pentru alegerile din 18 decembrie. A fost motivul pentru care Partidul Liberal fantomă și unicul membru-președinte au fost extrem de curtați pentru a li se obține culoarea verde. După mai multe mișcări, verdele, dorit și de DAR, a revenit coaliției „Uniunea Patriotică”.

Formațiunile politice cu șanse de a intra în Parlament

1) Coaliția formată din Partidul Socialist Bulgar (PSB), Uniunea Națională Agrariană Bulgară „Alexandr Stamboliski” (UNAB) și Clubul politic „Ekoglasnost” a fost desemnată de majoritatea sondajelor de opinie ca învingătoare. PSB, principala formațiune, este fostul partid comunist și a prezentat candidați, capete de listă, în toate circumscripțiile. UNAB – una din numeroasele formațiuni agrariene bulgare – s-a declarat de stînga și a adoptat, în linii mari, programul PSB. „Ekoglasnost” este moștenitoarea uneia dintre primele formațiuni neoficiale, formată înainte de '89, pe criterii ecologiste. A cunoscut multe tulburări interne – una din aripile acestei mișcări face parte din UFD.

2) Uniunea Forțelor Democratice (UFD) cuprinde 11 formațiuni: Uniunea Națională Agrariană Bulgară „Nikola Petkov”, Forumul Democrat Bulgar, Clubul Național pentru Democrație, Partidul Democratie 1896, Mișcarea Națională „Ekoglasnost”, Partidul Ecologist-Conservator, Noul Partid Social-Democrat, Partidul Radical Democrat, Partidul Republican, Partidul Social-Democrat.

3) Mișcarea pentru Drepturi și Libertăți (MDL) cuprinde cetățeni bulgari de origine turcă (între 8 și 10% din populația totală) și pomaci (bulgari musulmani). MDL are candidați în toate regiunile. Din octombrie 1994, MDL a fost recunoscută ca partid.

4) Uniunea politică „Alternativa Democratică pentru Republică” (DAR) este o coaliție formată pentru alegerile din 18 decembrie și cuprinde 4 formațiuni, fiecare avînd istorie, orientare, scopuri și experiență politică proprie. Una din principalele preocupări ale DAR este reconcilierea națională. Pentru aceste alegeri, DAR a reușit să reunească organizații și personalități care înainte se aflau în tabere opuse – PSB și UFD.

5) Coaliția „Uniunea Populară” (UNAB – Partidul Democrat) a apărut cu puțin timp înainte de alegeri, reunind cea mai importantă uniune agrariană și Partidul Democrat, rupt din UFD în ultimele zile dinaintea dizolvării Parlamentului.

6) Coaliția „Uniunea Patriotică” a fost fondată la 7 octombrie 1994 de 5 formațiuni la care au aderat ulterior încă 4. Unele formațiuni sînt naționaliste

De aproape trei ani, mica echipă a asociației franceze Est-Libertés (președinte Yves Michalon, vicepreședinte Mihaela Berindei) străbate Serbia,

România, Albania și Bulgaria, asigurînd observatori internaționali pentru alegerile din zonă, organizînd colocvii pe tema tehnicilor democratice sau a problemelor de mass-media, intermediînd schimburi între partidele democratice din Occident și cele din țările foste comuniste.

Duminică 18 decembrie, Est-Libertés a asigurat pentru alegerile legislative din Bulgaria mai multe echipe de observatori străini, ale căror concluzii au fost făcute publice luni 19 decembrie, în cadrul unei conferințe de presă.

în mod declarat, altele în mod discret. Este susținută indirect de PSB.

7) Uniunea „Noua Alegere” a fost fondată de 2 formațiuni rupte din UFD; susține o politică liberală, afișînd un anume pragmatism politic. Se adresează tinerilor, intelectualilor și noii clase de întreprinzători.

Alături de listele avansate de formațiunile politice au candidat și 8 independenți.

Încurajați de victoria colegilor din Ungaria, socialiştilor bulgari, câștigătorii scrutinului din 18 decembrie, sînt de părere că trebuie ieșit din sindromul fostului partid comunist în favoarea imaginii unui partid reformat, avînd ca model socialismul european.

Principalele puncte ale programului PSB se referă la stimularea producției în sectorul de stat, resorbirea șomajului, declanșarea privatizării în marile întreprinderi, stimularea de noi cooperative agricole pe baza voluntariatului, dinamizarea unei politici de protecție socială, recîștigarea piețelor de desfacere. Un program, cum se vede, reformat și pragmatic, pentru a cărui aplicare vor trebui luate măsuri impopulare, ceea ce va intra în contradicție cu așteptările electoratului PSB. Din acest motiv, PSB va trebui să-și găsească parteneri cu care să împartă responsabilitatea acestor măsuri impopulare. Rămîne de văzut și modalitatea în care PSB se va apropia de imaginea socialismului european, atît timp cît tendințele naționaliste și anti-turce au constituit una din liniile de forță ale campaniei electorale.

La închiderea ediției

Rezultatele parțiale ale alegerilor:

PSB – 43,5%

UFD – 24%

Uniunea Populară – 6,5%

Mișcarea pentru Drepturi și Libertăți – 5,5%

Partidul Oamenilor de Afaceri – 4,5%

CITITORII DIN STRĂINĂTATE se pot abona la revista „22” depunînd costul abonamentului în conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion Țiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12: (pentru dolari în contul 4020253230, pentru mărci în contul 4020253231, pentru franci francezi în contul 4020253235, pentru lire italiene în contul 4020253234) sau (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec (money order) pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.
Costul abonamentelor pentru cititorii din străinătate:

	1 an	6 luni	3 luni
– zona europeană:	80 \$	40 \$	20 \$
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
– SUA, Japonia, Australia:	100 \$	50 \$	25 \$

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista „22” anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presa neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

ANUNȚ

Joi, 22 decembrie, ora 12, se va lansa la Librăria „NOI” de la Sala Dalles albumul de artă „București, anii 1920-1940: între avangardă și modernism”. Albumul, apărut la Editura „Simetria” a Uniunii Arhitecților din România, este prima lucrare tipărită în condiții grafice excepționale dedicată fascinantului avangardism românesc. Încă puțin cunoscut la ade-vărata sa amploare și pondere.

Redactor-șef: GABRIELA ADAMEȘTEANU; Redactori-șefi adjuncți: RODICA PALADE (societate, cultură); GABRIEL ANDREESCU (politic, filosofie, știință); Director artistic: DAN PERJOVSCHI; Secretar tehnic de redacție: ALEXANDRU CIRIF; Secretar general de redacție: ION MOISESCU; Șef serviciu social: OANA ARMEANU; Cultură: CEZAR PAUL-BADESCU; Corectură: RADU DOBÂNDĂ; Procesare text: FLORIAN TOROPOC; Șef serviciu difuzare: MIRCEA IONESCU; Difuzare: STELUTA BUTURUGA, IOAN CONDOR, VLAD VIERU; Gesiune: CORNELIA NICULAIE, ADELA BULGARU; Secretariat, difuzare: CRISTINA POPA.
Rubrici permanente: ANDREI CORNEA, N.C. MUNTEANU, HORATIU PEPINE, TIA SERBANESCU, ILIE ȘERBANESCU (comentarii politice și economice), RALUCA STROE-BRUMARIU, MARIAN CHIRIAC (săptămîna politică), CEZAR BALTAG (istoria religiilor), H.-R. PATAPIVICI (eseu), DAN C. MIHAILESCU, MIHAI ZAMFIR, HORIA FLORIAN POPESCU (cronica literară), ERWIN KESSLER (cronica plastică).
Correspondenți interni: IOAN MUȘLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timișoara). Correspondenți externi: WILLIAM TOTOK (Berlin), ADRIAN NICULESCU (Milano), SORIN ALEXANDRESCU (Amsterdam), ION MIRON DAMIAN (Paris). Tehnoredactare computerizată. „22” – Tipărit la FED

Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08.

Manuscrisele nepublicate nu se restituie

ISSN-1220-5761